

The Problem of Divorce; Theater of Tears and Smiles: (Qualitative Study of the Causes and Contexts of Divorce among Women in Tehran)

Javad Maddahi
(Corresponding Author)

Assistant Professor of Sociology, Research Institute of Humanities and Social Studies,
Academic Center for Education, Culture and Research, Tehran, Iran (jmaddahi@ihss.ir)

Iraj Feizi

Assistant Professor of Sociology, Research Institute of Humanities and Social Studies,
Academic Center for Education, Culture and Research, Tehran, Iran (feizi@acecr.ac.ir)

Abstract

The institution of the family, as the first and most important socializing institution, has faced serious challenges in modern human life. In fact, the basic gesture of the transcendental turn of the postmodern world represents the change in the meanings of life, new intellectual styles and, accordingly, the change of important social positions, including the family. The aim of the current research was to study qualitatively the experience of women from divorce in Tehran city, which was done with qualitative methodology and grounded theory method. For this purpose, in-depth and semi-structured interviews were conducted with 39 divorced women in Tehran, who were selected by purposeful sampling and snowball strategy. In the data analysis stage, 131 open codes, 20 sub-categories, 6 main categories and one core category were extracted through the data coding system: pluralism in the experience of forms of violence, the desire to be free from restrictions and separation from control, husband's tendency to extramarital relationships, spouse's personality-spiritual problems, the stigma of divorce (from rejection of others to being a sexual prey), contact with the opposite sex after divorce, break from communal life. Also, "divorce: the dialectical tragedy of tears and smiles" was chosen as the core category and finally the paradigm model extracted from the data was set. The findings indicate that the explanation and interpretation of the request for divorce has made this issue completely objective and involved in different dualities of satisfaction and dissatisfaction, positive and negative, and the desire to be freed from many hardships. This semantic dualism and paradox do not reflect a uniform analysis and understanding of the field of divorce.

Keywords: Divorce, Semantic Dualism, Women, Social Problem, Tehran.

Social Problems of Iran

Journal, Vol. 15, No. 1, Spring 2024, 185-220.

Received: 20/1/2024 Accepted: 26/2/2024

Extended Abstract

1. Introduction

The institution of the family, as the first and most important socializing institution, has faced serious challenges in modern human life; A subject that is easily included in the definition of a social problem. A problem that is no longer specific to a specific region or country and has become a global concern. Among the many challenges in the family field, divorce is one of the growing issues. Divorce is a social problem that a significant part of people and officials in the society are concerned about its growth and are looking to reduce the number of divorces and solve this problem. In his book “The Social Problem from a Critical Perspective”, Itzen reports that divorce is very common and increasing in America. This book states that divorce, which is the official termination of marriage, is a relatively common experience in America. Estimates of research by social thinkers in America show that about 40 to 50 percent of first marriages end in divorce. One fifth of marriages end in separation and divorce within 5 years. One third of marriages collapse within 10 years. Also, the new statistics reported by the country’s status registration organization in 1401 show a high number of divorces in the first 6 months of this year. A world that presents a showcase of rejection of moral norms for its new audiences and seduces them by presenting diverse tastes and multi-rooted habits. With the feminization of the modern bio-social process, the popularity of individualism, achieving sexual pleasure in any possible way, and living in the virtual space as if it is more real than reality, a serious alarm has been sounded for the weakening of family values. Women who seem to be involved in the divorce process more than men and experience its consequences more and more clearly. It seems that in order to understand the new social situation of divorce among women, it is not possible to go to the new meanings of women’s lives in the contemporary era with a quantitative and number-oriented approach; Some sociologists claim that their main concern is dealing with concrete social issues and solving society’s problems. While analyzing the meaning of the experience of divorce among women, the current research seeks to answer these questions: What is the life situation of divorced women? What are divorced women’s experiences of divorce? What are the causal conditions of women’s divorce in Tehran? What are the background conditions that lead women to divorce? What are the intervening conditions and strategies of women facing divorce?

2. Method

The purpose of this study is to understand and represent the understanding of divorced women in Tehran about the phenomenon of divorce. For this reason, the interpretation paradigm was chosen to conduct this research and the grounded theory method was used. This method is used in cases where the researcher is interested in understanding the meaning of the phenomenon from the perspective and experience of those who are involved in it; Therefore, qualitative researchers use this method when they want to understand: what interpretation do people have of their experience? How do they build their world? What do they think of their experience? The participants of this research were divorced women living in Tehran. To collect data, semi-structured interviews were conducted with 37 divorced women, and the research reached theoretical saturation in terms of data. Theoretical sampling method was used to select the participants. Among the different sampling strategies, snowball sampling was used; First, some of these people were selected through related networks, acquaintances, and informed people; After that, each sample, in case of acquaintance with divorced women, provided the ground for communication and formation of the next interview. On average, the interviews took between 50 minutes and 3 hours, and in some cases, they continued in several interview sessions. Most of the interviews were conducted in open spaces such as parks and gardens, coffee shops and in some cases in the workplace. The duration of the data collection process and the interview process took more than 8 months. Data analysis was done with theoretical coding system. In this type of coding, which is specific to the grounded theory method, three stages of coding were completed: open coding, axial coding, and selective coding.

3. Findings

In the data analysis stage, 131 open codes, 20 sub-categories, 6 main categories and one core category were extracted through the data coding system: pluralism in the experience of forms of violence, desire to be freed from restrictions and separation from control, husband's tendency to extramarital relationships, spouse's personality-spiritual problems, the stigma of divorce (from rejection of others to being a sexual prey), contact with the opposite sex after divorce, Dissociation from communal life. Also, "divorce: the dialectical tragedy of tears and smiles" was chosen as the core category and finally the paradigm model extracted from the data was set. This shows that it is impossible to portray divorce as a single-cause scenario and not address it from different dimensions and contexts. The experience of divorce among women is the result of paradoxical feelings between satisfaction with the decision and dissatisfaction with the consequences. The desire for personal liberation and pleasure, along with rejection and social la-

bels resulting from divorce, has brought women a tragedy of life after divorce. A theater of life in which the actors have taken on different roles and have exhibited from the role of dark to the game of happiness.

4. Conclusion

Divorce is a common phenomenon that has now become a social problem. The explanation and interpretation of the request for divorce has made this issue completely objective and involved in various dualities of satisfaction and dissatisfaction, positive and negative, the desire to be free along with many hardships. This semantic dualism and paradox has made it difficult to analyze and understand uniformly. The experience of the divorced women studied in the present study of all types of violence (symbolic, emotional, psychological, physical, verbal) reminds us that although modernity has made the bio-social space luxurious, violence in its various dimensions is still a spice in many marital relationships. Verbal and emotional violence that does not seem hard, but its effect seems to play an important role on the way to divorce. Insults and humiliation, neglect, reproduction of female labels and the stigma of disability or defect, verbal insults and severe violence represent the manifestation of violence in its various dimensions in the family environment. The authors of the present scientific research have made all their efforts to extract the experiences from various bio-social backgrounds in the subject area of divorce and present an example of it for better understanding. Therefore, the research development of the article does not claim to solve the whole issue of divorce, nor does it seek a wide generalization. At least if he can create a theoretical sensitivity regarding the new issues of divorce, he seems to have done his work correctly. In the end, we are grateful to all the research samples who tried with empathy and concern to develop the data of the article.

پرتال جامع علوم انسانی

مسئله طلاق: تئور اشک‌ها و لبخندها (مطالعه کیفی علل و زمینه‌های طلاق بین زنان شهر تهران)

جواد مداحی^۱ ID

ایرج فیضی^۲ ID

چکیده

نهاد خانواده به‌عنوان اولین و مهم‌ترین نهاد جامعه‌پذیرکننده، در دوران حیات مدرن بشر دچار چالش‌های جدی شده است. در حقیقت رُستِ اساسی چرخش استعلایی جهان پسامدرن، تغییر معناها و زندگی، سبک‌های نوین فکری و به تبع آن تغییر جایگاه‌های مهم اجتماعی از جمله خانواده را حکایت می‌کند. هدف پژوهش حاضر، مطالعه کیفی تجربه زنان از طلاق در شهر تهران بود که با روش‌شناسی کیفی و روش نظریه زمینه‌ای انجام شد. به این منظور، با ۳۹ زن طلاق‌گرفته در شهر تهران که با روش نمونه‌گیری هدفمند و استراتژی گلوله‌برفی انتخاب شده بودند، مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته انجام شد. در مرحله تحلیل داده‌ها، ۱۳۱ کد باز، ۲۰ مقوله فرعی، ۶ مقوله اصلی شامل «تکثر در تجربه اشکال خشونت، میل به رهایی از محدودیت و انفکاک از کنترل‌گری، گرایش شوهر به روابط فرازناشویی، مشکلات شخصیتی-روحی همسر، داغ ننگ طلاق (از طرد دیگران تا طعمه جنسی بودن)، ارتباط با جنس مخالف پس از طلاق، گسست از زندگی جمعی» از خلال نظام کدگذاری داده‌ها استخراج شد. همچنین، «طلاق: تراژدی دیالکتیک اشک‌ها و لبخندها» به‌عنوان مقوله هسته انتخاب و در نهایت مدل پارادایمی مستخرج از داده‌ها تنظیم شد. یافته‌ها بر این دلالت داشت که تبیین و تفسیر جستارمایه طلاق، این مسئله را کاملاً عینی و درگیر در دوگانه‌های مختلف رضایت و نارضایتی، مثبت و منفی و میل به رهایی در کنار مشقت‌های فراوان قرار داده است. این دوگروی و پارادوکس معنایی، تحلیل و برداشت یکدست از حوزه طلاق را برنمی‌تابد.

کلیدواژه‌ها: طلاق، دوئالیسم معنایی، زنان، مسئله اجتماعی، تهران.

۱. استادیار جامعه‌شناسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) jmmaddahi@ihss.ir

۲. استادیار جامعه‌شناسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران feizi@acecr.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۷

فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال پانزدهم، شماره ۱، بهار ۱۴۰۳، صفحات ۱۸۵ تا ۲۲۰

۱. مقدمه و بیان مسئله

ژست اساسی چرخش استعلایی جهان پسامدرن، تغییر معناهای زندگی، سبک‌های نوین فکری و به تبع آن تغییر جایگاه‌های مهم اجتماعی از جمله خانواده را حکایت می‌کند؛ جهانی که با حرکت به سمت ماتریالیست شدن، هنجارهای نظم‌بخش، انسجام‌بخش و هویت‌بخش را هدف گرفته است و در خلق سوژه‌هایی با طرد هنجارهای رسمی تلاش می‌کند. اگر بنا باشد به ریشه‌های فلسفی تغییرات حوزه خانواده و هجمه‌های علیه آن بپردازیم، به نظر خانواده دچار فراکتال^۱ کارکردی-معنایی در جهان بی‌رحم نوین شده است.

نهاد خانواده به عنوان اولین و مهم‌ترین نهاد جامعه‌پذیرکننده، در دوران حیات مدرن بشر با چالش‌های جدی مواجه شده است؛ موضوعی که به راحتی در تعریف مسئله اجتماعی جای می‌گیرد و دیگر اختصاص به منطقه یا کشور خاصی ندارد و تبدیل به دغدغه‌ای جهان‌شمول شده است (هارتارتو و حجر^۲، ۲۰۲۴؛ مؤمن و همکاران^۳، ۲۰۲۴؛ روکاخ و چان^۴، ۲۰۲۳).

در میان چالش‌های متعدد حوزه خانواده، «طلاق» یکی از مسائل درحال‌رشد و فراگیر شدن است. طلاق از آن رو مسئله‌ای اجتماعی است که بخش قابل توجهی از مردم و مسئولین در جامعه نسبت به رشد آن دغدغه‌مند هستند و کاهش آمار طلاق و حل این مسئله را دنبال می‌کنند. در کتاب «مسائل اجتماعی از دیدگاه انتقادی»، طلاق که فسخ رسمی ازدواج است در آمریکا بسیار رایج و در حال افزایش گزارش شده است. برآورد پژوهش‌های اندیشمندان اجتماعی در آمریکا نشان می‌دهد که حدود ۴۰ تا ۵۰ درصد از اولین ازدواج‌ها به طلاق ختم می‌شود؛ یک پنجم ازدواج‌ها ظرف ۵ سال به جدایی و طلاق ختم می‌شود؛ یک سوم ازدواج‌ها ظرف ۱۰ سال فرومی‌پاشد و میانگین جدایی زوجین، هفت سال بعد از ازدواج و طلاق هشت سال بعد از ازدواج است. (ایتزن^۵ و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۱۸).

۱. فراکتال (Fractal): ارزش‌زدایی از خانواده در همه ابعاد آن از جمله کارکردهای معنایی، عاطفی، اجتماعی و شخصی.

2. Hartarto & Hajar

3. Mouden

4. Rokach & Chan

5. Eitzen et al.

همچنین، آمار جدید گزارش شده از سازمان ثبت احوال کشور در سال ۱۴۰۱، نشان از تعداد بالای طلاق در ۶ ماه نخست این سال است. نگاهی آماری به ازدواج‌های فصل بهار و تابستان سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۱ در کل کشور ۲۲۵ هزار و ۶۸ واقعه ازدواج و ۹۴ هزار و ۲۸۸ واقعه طلاق به ثبت رسیده است که تهران در هر دو مورد صدرنشین است. طبق آمار سازمان ثبت احوال کل کشور، از ۹۴ هزار و ۲۸۸ واقعه طلاق به ثبت رسیده، مجموع ۴۴ هزار و ۱۵۹ طلاق مربوط به فصل بهار بوده که به ترتیب استان‌های تهران با ۷ هزار و ۹۲۶، مشهد با ۴ هزار و ۸۰۹ و فارس با ۲ هزار و ۵۲۵ مورد بالاترین آمار طلاق و استان‌های کهگیلویه و بویراحمد با ۲۴۵، ایلام با ۲۴۹، سمنان با ۳۳۷ مورد، به ترتیب پایین‌ترین آمار طلاق را داشته‌اند (خبرگزاری فارس، به نقل از سازمان ثبت احوال کشور، بهمن ۱۴۰۱).

بررسی آمار ارائه شده در جهان و ایران که تنها به گوشه‌ای از آن اشاره شد، حکایت از تراژدی زیست خانوادگی در جهان مدرن دارد. دنیایی که با ارائه ذائقه‌های متنوع و عادت‌واره^۱ چندریشه‌ای^۲ ویتیرینی از طرد هنجارهای اخلاقی را برای مخاطبان جدیدش ارائه کرده و آنان را اغوا می‌کند. با زنانه‌پنداشتن فرایند زیست اجتماعی مدرن، محبوبیت فردگرایی، رسیدن به لذت جنسی به هر شکل ممکن و زیست در فضای مجازی که گویی واقعی‌تر از واقعیت است، زنگ خطر جدی کمرنگ شدن ارزش‌های خانوادگی به صدا درآمده است. با نگاهی به فلسفه جهان پسامدرن، به نظر می‌رسد افراد بر اساس تبیینی نظری از ژاک لاکان^۳، در جهان مدرن در انشقاق دوگانه‌انگاری میل و نیاز قرار گرفته‌اند (کالویانف^۴، ۱۳۹۸: ۵۲). همان‌گونه که لاکان ظهور میل‌های جدید را طرح می‌کند، خواست داشتن چیزهای جدید و تجربه‌های دیگری (منابع لذت جدید) به دنبال طلب ارضای نیازهای جدید برمی‌آید. دیالکتیک میل لاکان، به نوعی تبیین‌گر میل انسان مدرن به ابتذال و انهدام سوژه است. دور از واقعیت نخواهد بود که با یک غایت‌شناسی انضمامی، زنان را سوژه‌های مهم این تراژدی جهان مدرن به حساب آوریم؛ زنانی که به نظر بیش از مردان در فرایند طلاق درگیر می‌شوند و پیامدهای آن را بیشتر و آشکارتر تجربه می‌کنند.

1. Habitus

۲. نوعی تربیت‌یافتگی اجتماعی از نوع ذوق و سلیقه که به عامل اجتماعی این امکان را می‌دهد روح قواعد، آداب، جهت‌ها، روندها، ارزش‌ها و دیگر امور حوزه خاص خود (حوزه علمی، اقتصادی، ورزشی، هنری، سیاسی و...) را در یابد.

3. Jacques Lacan

4. kaloianov

به نظر می‌رسد برای فهم وضعیت جدید اجتماعی وضعیت طلاق در میان زنان، نمی‌توان با رویکردی کمی و عددمحور به سراغ معناهای جدید زندگی زنان در روزگار معاصر رفت. برخی جامعه‌شناسان مدعی هستند که دغدغه اصلی‌شان پرداختن به مسائل ملموس اجتماعی و حل مسائل جامعه است، درحالی‌که بنا به استدلال لیوتار^۱ تلاش‌های آنان صرفاً به انبارکردن یافته‌هایی بی‌مصرف می‌انجامد؛ چراکه از نظر او، اول و پیش از هر چیز جامعه‌شناسان باید دربارهٔ بدیهیات و پیش‌فرض‌های دیرینه خود تأمل و روشن کنند که از چه دریچه‌ای و با چه پیش‌فرض‌هایی و چگونه مسائل جامعه را بررسی می‌کنند. از این رو، درک تحولات اجتماعی و فرهنگی مرتبط با طلاق، نیازمند رویکردهای کیفی و تفسیری است که بتوانند عمق و پیچیدگی تجربیات فردی را منعکس کنند.

پژوهش حاضر ضمن واکاوی معنایی تجربهٔ طلاق در میان زنان، به دنبال پاسخ‌دادن به این سؤالات است: وضعیت زندگی زنان مطلقه چگونه است؟ زنان مطلقه چه تجربه‌ای از طلاق دارند؟ شرایط علی طلاق زنان در شهر تهران چیست؟ چه شرایط زمینه‌ای و بسترسازی، زنان را به سمت طلاق می‌کشاند؟ شرایط مداخله‌گر و استراتژی‌های زنان در مواجهه با طلاق کدام‌اند؟

۲. چهارچوب مفهومی

در این بخش با پرداختن به مفاهیم حساس و محوری مرتبط با موضوع تحقیق و دیدگاه‌های موجود، بخشی از مفاهیم پیونددهنده تحلیل با زمینه پژوهش مرور شده است. استفاده از نظریه در این پژوهش صرفاً به‌عنوان راهنمایی به منظور مفهوم‌سازی و حساسیت نظری است و به دنبال ذهنیتی برساخته از نظریه برای جمع‌آوری اطلاعات از پیش تعیین شده نیست، زیرا ماهیت پژوهش اکتشافی ورود به میدان تحقیق با ذهنیتی باز است؛ بنابراین، محققان سعی کرده‌اند نظریه و نظم‌های مفهومی را از داده و میدان استخراج کنند.

به منظور کشف ریشهٔ تغییرات، در بخش مفاهیم حساس نظری، ابتدا مبانی فلسفی نظریه‌های مدرن تبیین‌کنندهٔ سوژه‌های زیست جهان معاصر و سپس مفاهیم حساس مرور شده‌اند. به نظر می‌رسد در باب بررسی مفاهیم نظری و حساس‌ساز، با چرخشی معنادار از ارائهٔ نظریه‌های کلاسیک عبور کنیم و به سراغ مفاهیمی تبیین‌گر از روند زندگی مدرن برویم.

1. Jean-François Lyotard

یکی از مفاهیم حساس نظری طرح شده در جهان پسامدرن و زیست مدرن زنان، توجه به ابعاد دیالکتیکی تجربه سوژه جدید در جهان معاصر (هویت یابی، میل و اومانیسیم‌گرایی) است. در فرایند شکل‌گیری سوژه (زنان عصر مدرن)، هویت‌یابی در میل به تملک‌های جدید و نیاز به طلب عشق‌های جدید پدیدار می‌شود. در حقیقت، سوژه‌های جهان پسامدرن بر بُردارهای هویت‌یابی جدید گام برمی‌دارند و امرهای واقعی جای خود را به امر خیالی و نمادین می‌دهند. افراد در فرایند هویت‌یابی، هر آنچه مربوط به گذشته است را کنار می‌زنند و هیچ نظام، محدودیت و سازوکارهای حمایت‌گرانه و قابل‌اعتمادی را بر نمی‌تابند. از نظر لاکان مسئله در اینجا «میل» است. هیچ مخالفتی در برابر میل و اومانیسیم‌گرایی افراطی وجود ندارد. میل و خواستن در سریع‌ترین زمان ممکن به دنبال ارضای خود است. در آموزه‌های لاکان، میل و نیاز برای آنکه بمانند، هرگز نمی‌توانند اُبژه‌ای منفرد داشته باشند. این یعنی منفعت‌گرایی محض سوژه که خود را در اُبژه‌های مختلف آرزو می‌کند و به دنبال خلق میل و دیگری‌های متفاوت است (کالویانف، ۱۳۹۸: ۵۲-۳۵).

در امتداد مفاهیم جدید در حوزه تبیین رفتار زنان به عنوان سوژه‌های کنشگر، مفاهیمی از قبیل «خودشیفتگی جامعه‌گريزانه» طرح شده است. خودشیفتگی انسان جهان پسامدرن، همه اشکال نخوت، تحسین خود، ارضای نفس و لذت و تجلیل از خویش‌ن را در افراد در برمی‌گیرد. ویژگی‌هایی که در کلیت خود مُخَلّ تعهد، صمیمیت ماندگار، مهرورزی و تلاش بر روابط صمیمانه، پایدار، گسترده و مستمر هستند. اتکا به محبت نیابتی دیگران و درعین حال هراس از متکی شدن به آنان، احساس پوچی، سطحی بودن، خشم فروخته، عذاب وجدان و... را در آنان ایجاد می‌کند (لش، ۱۳۹۶).

یکی از دیگر روندهای مهم طرح شده دیگر در زمینه تغییر رفتارهای حوزه خانواده به ویژه حرکت در مسیر طلاق، «دگرگونی خود و هویت» است. داگلاس کلنر^۱ در مقاله خود با عنوان «فرهنگ عامه‌پسند و ساخت هویت‌های پست مدرن»، مراحل انتقال به شکل‌های پست مدرن هویت را توصیف می‌کند و از سه مرحله نام می‌برد (وارد، ۱۳۹۶: ۱۶۳-۱۶۲):

- هویت پیشامدرن: در جوامع پیشامدرن هویت ماهیتی اجتماعی دارد، اما شک یا تعارض بر آن تأثیر نمی‌گذارد. هویت شخص پایدار است، زیرا اسطوره‌های کهن آن را حفاظت و تعریف می‌کنند. در این هویت، اندیشه و رفتار فرد در چهارچوب یک جهان بینی محدود محصور شده و مسیر زندگی او کم‌وبیش مشخص است.

1. Douglas Kellner

- هویت مدرن: در دوره مدرن که با روشنگری شروع می‌شود، هویت برای اولین بار دچار بحران می‌شود. هویت شخصی همچون فرهنگ‌های پیشامدرن همچنان بر پایه روابط شخص با دیگران باقی می‌ماند. این هویت تا حدی ثبات خود را حفظ می‌کند، اما گرایش‌ها و تحصیلات شروع به تکثیر می‌کنند. در دوره مدرنیته این باور وجود دارد که کنار گذاشتن قیدوبندهای سنت، پیشروی به سوی رهایی انسان را سرعت می‌بخشد، اما ارج گذاشتن به حال و آینده و باطل دانستن گذشته‌ای که مبنای خود و فعالیت شخص به حساب می‌آید، افراد را وادار به زیرسؤال بردن طبیعت هویتشان می‌کند.
- هویت پست مدرن: زندگی اجتماعی در قیاس با دوره مدرنیته سریع‌تر و پیچیده‌تر و مقتضیات آن بیشتر و بیشتر می‌شود. هویت‌های محتمل بیشتری در برابر چشمان ما به نمایش گذاشته می‌شود و همچنان که جامعه رفته‌رفته چندپاره می‌شود، ما باید نقش‌های زیادی را که سریعاً در حال گسترش هستند بپذیریم. برخی نظریه پردازان به این نکته توجه کرده‌اند که چگونه خود، تحت تأثیر مدرنیته، متعاقب مصرف‌گرایی و فرهنگ توده‌ای و بوروکراتیک شدن بیش از پیش زندگی از بین رفته است. اندیشمندانی مانند ژاک لاکان و فوکو نیز می‌گویند خود ثابت و یکپارچه همیشه یک خیال خام بوده است، اگرچه هویت در زندگی روزمره همچنان به عنوان یک مسئله باقی می‌ماند. نظریه پردازان پست مدرن مفهوم خود بنیادی و اساسی و پایدار را به دور انداخته‌اند. به تبعیت از دگرگونی‌های فرهنگی، انسان عصر پسامدرن در حال حرکت به سمت پاره‌پاره شدن هویت و خود است، نکته‌ای که کم‌وبیش در داده‌های مقاله توسط زنان مورد پژوهش به آن نیز اشاره شده است. به باور نیکلا گریمالدی^۱ در کتاب «انسان پاره‌پاره» (۱۳۹۹: ۴۶)، تحولات فنی در دوران مدرن زندگی ما را به بهای دگرگون‌سازی جهان انسان تغییر داده‌اند. این جهان برای انسان سبک‌تر و کمتر فرساینده شده است؛ اما انسان‌ها در برابر یکدیگر نه آسان‌گیرتر شده‌اند نه با احساس‌تر، نه برادرانه‌ترند و نه همبسته‌تر. آن‌ها جدیدترین و نیرومندترین وسایل را که فنون پیوسته در اختیارشان می‌گذارد، همچنان برای انقیاد یکدیگر، خوارکردن، تحقیر و نابودی یکدیگر به کار می‌برند؛ زیرا فن هراندازه ماهرانه باشد و هراندازه کاری بزرگ انجام دهد، تنها با اشیا ارتباط دارد. همان‌گونه که فنون اداری و آماري اغلب به عنوان نمونه‌ای درخور محکومیت و نه شایسته استناد شناخته شده‌اند، فن نیز هرگز جز با نادیده گرفتن انسانیت انسان‌ها، قابل اعمال بر آنان نیست.

1. Nicola Grimaldi

گرمالدی معتقد است اگر برای تشخیص ویژگی دوران مدرن نشانه وجود داشته باشد، مسلماً نظم نیست؛ بلکه برعکس و شاید برای نخستین بار در تاریخ، نوع بسیار نوین و به شدت هماهنگ این انکارگرایی (نهیلیسم) یعنی بی‌نظمی است. در واقع، ما با چیزی مواجه هستیم که ضد فرهنگ، ضد هنر و ضد اخلاق است و امروز به شکل متناقضی به عادی‌ترین، رایج‌ترین، رسمی‌ترین و جاافتاده‌ترین عقیده همگانی پیش‌پاافتاده بدل شده است. گاه شرکت‌کنندگان در بعضی از گردهمایی‌ها دچار نوعی هیستری هم‌جوشی می‌شوند، بی‌آنکه یکدیگر را بشناسند؛ به اتفاق و همراهی با هم فریاد می‌کشند، خصوصیات و شخصیت فردی و نیز مسئولیت هرگونه احترام، احتیاط و خویش‌داری را کنار می‌گذارند و این سرمستی همگانی آخرین بازیافت زندگی، شکل فرسوده و ازپاافتاده اجتماعی ازدست‌رفته است. بدین‌سان با یک جهش فرهنگی، گونه‌ای بسیار پیشرفته از انسان فنی پدید می‌آید. انسان دیجیتالی، جایگزین انسان کارگر و انسان بازیگر جایگزین انسان سخنور می‌شود و برای او چیرگی بر همه چیز، مقدس‌تر از هر چیز است (گرمالدی، ۱۳۹۹: ۱۲۱-۱۲۰).

عدم تعهد، خودبینی و فردگرایی و مفاهیمی از این حیث که در پژوهش‌های داخلی و خارجی نیز به وضوح دیده می‌شود، حاکی از به چالش کشیده شدن هویت جمعی و تجلی فردگرایی است. زنانی که به نظر به مفهوم سقوط انسان عمومی ریچارد سنیت^۱ نزدیک شده‌اند. او در کتاب «سقوط انسان عمومی»، با جمع‌آوری منابع تاریخی بسیار درصدد نشان دادن اضمحلال تدریجی زندگی عمومی است که سرآغاز آن به قبل از انقلاب فرانسه و رژیم پیش از انقلاب برمی‌گردد و تحولی را شاهد است که طبق آن محرک‌های زندگی نه از بیرون به سمت درون، بلکه در مسیر مخالف، از درون به بیرون در جریان است و شخصیت انسان امروزی با هدایت آن تحقق می‌یابد. سرمایه‌داری صنعتی و روند عرفی شدن (سکولاریسم) سبب شده‌اند تا انسان هرچه بیشتر به خودش واگذاشته شود؛ به طوری که ما شاهد پویایی خصوصی شدن و ایدئال شدن خانواده هسته‌ای به منزله تنها سنگرمقاومت در برابر ازدست‌رفتن زندگی عمومی هستیم. این دو، سرمایه‌داری صنعتی و سکولاریسم، سبب تغییر جهت‌گیری هدایت شخصیت از بیرون به سمت درون شده‌اند. نتیجه آن، پیدایش شخصیت خودشیفته با اخلاقی است که ریچارد سنیت از آن تحت عنوان «اخلاق پروتستانی امروز» یاد می‌کند (سنیت، ۱۹۸۳: ۴۱۸).

1. Richard Sennett

ریچارد سینت بر این نظر است که وجه مشترک ریاضت‌کشی و پناه‌بردن انسان به دنیای درونی پروتستانی دیروزی و فردگرایی پسامدرن امروزی، در تمرکز آن‌ها بر خویشتن خود است. البته هدف جهت‌گیری از درون امروزی افزایش بهره‌وری و خودداری از لذت بردن نیست، بلکه جهت‌گیری اصلی به سمت احساسات است: «چیزی که امروز اهمیت دارد، این نیست که انسان چه کار می‌کند، بلکه این است که انسان چه احساسی از انجام کار دارد» (کسلر، ۱۳۹۴). تمام پرسش‌ها فقط در ارتباط با خویشتن خود مطرح می‌شود: «روابط بر این اساس ارزیابی می‌شوند که چه سودی برای فرد منفرد دارند». او معتقد است کسی که همواره درباره اهمیت رابطه‌اش از خود سؤال می‌کند، درنهایت این روابط را قربانی می‌کند (سینت، ۲۰۰۲: ۲۸۳).

می‌بینیم که سنت نه فقط شاهد ویرانی زندگی عمومی است، بلکه درنهایت نگران روابط شخصی نیز هست. وقتی حوزه عمومی و خصوصی به کل از یکدیگر جدا شوند، این جریان فقط به نفع یک طرف و زیان طرف دیگر نیست، بلکه هر دو طرف در این فرایند ضرر می‌بینند. وضعیت ایدئال زمانی است که این دو حوزه در توازن قرار داشته باشند. عشق سیال و روابط ناپایدار نیز به نظر دست‌کم بخشی از زنان و مردان حوزه طلاق را به نوعی نمایندگی می‌کنند. زیگموند باومن که خطوط کلی جوامع پیشامدرن و مدرن و پست‌مدرن را ترسیم می‌کند، مشخصه پیشامدرنیته را، در کمال اختصار، جامعه‌ای تمرکززدایی شده و قطعه‌قطعه می‌خواند. در عصر پسامدرن، انسجام اجتماعی و وفاداری نهادی شهروندان را قدرت بازار تضمین کرده است. نیازها، تمایلات، هویت‌ها و سبک‌های زندگی اجتماعی انسان‌ها به مصرف پیوند خورده است. (سیدمن، ۱۳۹۱: ۲۵۲).

یکی از مؤلفه‌هایی که باومن به عنوان مؤلفه انسان پست‌مدرن به آن می‌پردازد، سیالیت روابط است. او، در کتاب «عشق سیال»، سیالیت و ناپایداری خارق‌العاده پیوندهای انسانی، احساس ناامنی ناشی از این ناپایداری و امیال متضاد ناشی از این احساس مبنی بر تحکیم پیوندها و درعین حال سست نگه‌داشتن آن‌ها را مورد توجه قرار می‌دهد (باومن، ۱۳۸۴: ۱۰). درواقع، افراد در دنیای جدید به دنبال شریک زندگی هستند و برای فرار از ناراحتی و ناپایداری وارد روابط می‌شوند، ولی می‌فهمند که حالا ناپایداری دردناک‌تر و ناراحت‌کننده‌تر از قبل است. این وضعیت نه تنها به پیچیدگی روابط انسانی افزوده، بلکه به رشد فردگرایی نیز دامن زده است.

او همچنین به فرهنگ مصرفی و سرمایه‌داری در دنیای مدرن اشاره کرد؛ چنان‌که گویی این نگرش به روابط انسانی نیز سرایت کرده است و افراد یکدیگر را کالا می‌بینند. همان‌طور که کالاها تاریخ مصرف دارند، گویی روابط نیز تاریخ مصرف دارند و اگر تاریخ مصرفشان هنوز تمام نشده باشد نیز ممکن است گزینه‌های بهتر و جدیدتری برای رابطه پیش بیاید (دهبانی‌پور و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰۹). در خصوص سنخ سیال می‌توان گفت که سیالیت زندگی پسامدرن، بر روابط انسانی نیز تأثیرگذار بوده تا جایی که عقل سیال پست‌مدرن، در تعهدات پایدار و ازدواج نوعی ظلم و ستم کشف می‌کند و در تعهد بادوام، وابستگی عاجزکننده را می‌بیند. این عقل، حق پیوندها و تعهدها، خواه زمانی و خواه مکانی را نمی‌کند و هیچ نیازی به پیوندها و تعهدها متصور نیست (باومن، ۱۳۸۴: ۴۵-۴۰).

۳. پیشینه تجربی

مسئله طلاق با وجود پژوهش‌های متعدد نه تنها حل نشده؛ بلکه رشد قابل‌تأملی نیز دارد. یکی از چالش‌های موردبررسی در پیشینه مسئله، عدم رعایت رویکرد سی‌رایت میلز (تخیل جامعه‌شناسانه) (ایتزن و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۸) به موضوع و حرکت به سمت چندبُعدی‌دیدن آن است. موضوع یا مسئله طلاق، نیاز به توجه در تغییرات معنایی زناشویی، داشتن رویکرد امیک به موضوع و ارائه راه‌حل‌های عملیاتی دارد. طلاق نیاز به چرخش پژوهشی را بیش‌ازپیش به سمت کشف معنا و بازاندیشی هویتی-ارزشی روشن می‌سازد. به نظر جای پژوهش‌های کیفی با راهبردی معنامحور و برساخت‌گرایانه خالی است. همچنین، لازم است تحقیقات به بررسی عمیق‌تر تجربیات فردی و تأثیرات فرهنگی-اجتماعی طلاق بپردازند. در این راستا، توجه به دینامیک‌های قدرت و نقش‌های جنسیتی نیز می‌تواند به فهم بهتری از مسئله کمک کند.

در بخش پیشینه‌های داخلی، محتوای روش کیفی پژوهش‌ها رشد قابل‌توجهی دارد و همچنین مفاهیم جدید (همچون روابط فرازناشویی) به‌مانند پیشینه‌های خارجی در آن‌ها مطرح شده است؛ اگرچه بیشتر این پژوهش‌ها با تأکید بر مفاهیم روان‌شناسی به ابعاد فردی و شخصی زنان پرداخته‌اند. با این حال، هنوز جای تحقیقات بیشتری برای بررسی ابعاد مختلف این مسائل در جامعه ایرانی وجود دارد.

مستدام و همکاران (۱۴۰۲) به بررسی تجربه زیست زنان متقاضی طلاق با روش کیفی (پدیدارشناسی) در شهر تهران پرداختند. در این مطالعه پس از استخراج جملات و کلمات مهم از متن مصاحبه، ۴ درونمایه اصلی و ۱۶ درون مایه فرعی استخراج شد. درون مایه‌های اصلی شامل نارضایتی زناشویی، قطع ارتباط عاطفی، اجبار به طلاق و نگرانی در مورد آینده خود و فرزندان بود. نتایج نشان می‌دهد خانواده‌ها و به ویژه همسران مردان مصرف کننده مواد به دلیل قرار گرفتن در معرض آسیب‌پذیری شدید فردی و اجتماعی نیازمند درک و حمایت همه جانبه هستند. این یافته‌ها دیدگاه جدیدی به تیم درمان برای درک واقعی‌تر خانواده‌های بیماران وابسته به مواد و مشکلات واقعی آنها می‌دهد.

باهوش و همکاران (۱۴۰۱) با تأکید بر مسئله طلاق، تأثیر بیگانگی بر صمیمیت زناشویی، دخالت خانواده‌ها، نزاع بر سر قدرت تصمیم‌گیری (شخصیت اقتدارگرا) و گرایش به طلاق را مورد کنکاش قرار داده‌اند. جامعه آماری تحقیق ایشان، کلیه زنان متأهل شهر مشهد و حجم نمونه نیز ۳۸۴ نفر بود. یافته‌ها نشان داد «تأثیر بیگانگی» بر صمیمیت زناشویی، دخالت خانواده‌ها، نزاع بر سر قدرت تصمیم‌گیری و گرایش به طلاق معنادار است. بر اساس یافته‌ها، متغیر بیگانگی همراه با متغیرهای میانجی ۵۳٪ از عوامل گرایش به طلاق را تبیین کرده‌اند.

بهشتیان و عبدی (۱۴۰۱) با توجه به اهمیتی که ویژگی‌های شخصیتی و صمیمیت می‌تواند در پیش‌بینی طلاق داشته باشد، پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی و صمیمیت به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های میل به طلاق در زنان ساکن شهر تهران» انجام داده‌اند. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه زنان متقاضی طلاق و عادی شهر تهران در سال ۱۳۹۷ و نمونه مورد نظر شامل ۳۵۰ نفر بود که به روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای انتخاب شدند. نتایج نشان داد ویژگی‌های شخصیتی و صمیمیت، توان پیش‌بینی طلاق را در زنان دارند و ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های صمیمیت، طلاق را پیش‌بینی می‌کند؛ به این معنا که با افزایش نمره فرد در ویژگی‌های شخصیتی و صمیمیت، طلاق کاهش می‌یابد.

فولادیان و همکاران (۱۴۰۰)، در بررسی فرایندهای بروز رابطه فرازناشویی در میان زنان و مردان متقاضی طلاق در شهر مشهد، با رویکرد کیفی و تکنیک مصاحبه‌های روایی، به بررسی و شناسایی فرایندهای بروز رابطه فرازناشویی در میان زنان و مردان مراجعه‌کننده متقاضی طلاق به اداره کل بهزیستی خراسان رضوی پرداخته‌اند. فرایندهای استخراج شده از کدها و یافته‌ها، شامل شرایط آنومیک جامعه، کودک همسری، تعارض زوجین در فرهنگ جنسی، تعارضات در روابط زناشویی و شکاف مذهبی فرد با خانواده است.

آرمند و اژدری (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «زندگی زنان پس از طلاق با رویکرد کیفی (مطالعه موردی: شهرستان شاهین‌دژ)» به دنبال بررسی زندگی پس از طلاق در میان زنان بودند. در این تحقیق، از روش کیفی استفاده شده و نتایج حاکی از آن است که با وقوع طلاق، تغییرات متعددی در ابعاد گوناگون زندگی آن‌ها را تحت تأثیر قرار داده است. زنان پس از طلاق احساس تنهایی کرده‌اند و با مشکلات مالی و اقتصادی فراوانی همراه بوده‌اند. برخی از زنان مطلقه دارای فرزند تمایل به ازدواج مجدد داشتند، اما نگران آینده فرزندان خود بودند. مهم‌ترین مسئله این زنان، مشکلات مالی و عدم حمایت مالی و اجتماعی از سوی دولت و نهادهای دولتی بود.

در بخش پیشینه‌های خارجی، نقش مفاهیم و زمینه‌های جدید در حوزه بروز طلاق قابل تأمل است. رسانه‌های مدرن، هوش مصنوعی، نوع مالکیت مسکن و روابط فرزندناشویی، دریچه‌ای جدید از بسترهای مدرن طلاق را به نمایش می‌گذارند. به عنوان مثال، هارتارتو و حجر (۲۰۲۴) در پژوهشی به دنبال تعیین نقش رسانه و نیز در معرض آن قرارگرفتن با شیوع طلاق بین زوجین کشور اندونزی بودند. پژوهش یادشده ضمن انجام پیمایشی در این حوزه، بر شیوع گسترده طلاق در این کشور تأکید داشته است. یافته‌ها نشان داد ارتباط مستقیم و معناداری میان مصرف رسانه با طلاق در اندونزی وجود دارد.

مؤمن و همکاران (۲۰۲۴)، پژوهشی را در کشور عربستان در حوزه بهره‌مندی از هوش مصنوعی در پیش‌بینی طلاق در کشور عربستان به انجام رساندند. یافته‌های این پژوهش که بر روی ۱۴۸ زوج (۱۱۶ متأهل و ۳۲ نفر طلاق‌گرفته) انجام شد، نشان داد بهره‌بردن از شاخص‌های سنجش در بستر هوش مصنوعی و تکنولوژی‌های جدید می‌تواند با احتمال بالای ۹۱ درصد عوامل و مناطق اصلی طلاق را در کشور عربستان پیش‌بینی کند. یکی از مناطق مهم عربستان که توسط هوش مصنوعی طلاق بالا در آن پیش‌بینی شده، منطقه تگرگ است.

مبحث نقش مالکیت مسکن در بروز طلاق نیز از داده‌های جدید در پیشینه‌های بررسی شده توسط چانگ^۱ (۲۰۲۴) است. یافته‌ها نشان داد مسائل مرتبط با مسکن، نقش مهمی در طلاق ایفا می‌کنند. نوسانات بازار، مالکیت یا عدم مالکیت مسکن و عدم مالکیت خانه توسط زوج‌های جوان، احتمال طلاق را در میان آنان بالا می‌برد. علاوه بر این، افزایش هزینه‌های مسکن به عنوان یکی از عوامل فشارزا بر روابط زناشویی مطرح شده است.

1. Chang

آمارسانا و همکاران^۱ (۲۰۲۴) در پژوهشی کیفی در کشور مغولستان عامل خشونت را در جدایی زنان از مردان و طلاق بسیار مهم تلقی می‌کنند. مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختار یافته با ۲۱ شرکت‌کننده نشان می‌دهد خشونت توسط همسر منجر به نارضایتی فراوان و جدایی زنان منجر می‌گردد.

نقش روابط فرزندناشویی و خیانت در کشورهای مختلف از جمله نروژ که توسط کادیراجیوا و الکسیووا^۲ (۲۰۲۳) به انجام رسیده، نشان از بروز بسترهای پُرچالش در حوزه نهاد خانواده است. این تحقیق که با استفاده از روش تحلیل محتوا صورت گرفته، نشان داد نارضایتی از رابطه زناشویی به‌ویژه در زنان و در مورد مردان پایین‌بودن سطح تحصیلات، از جمله پیش‌بین‌های مهم در فروپاشی روابط است. سطوح بالای اضطراب و مشکلات روانی از جمله افسردگی با افزایش خطر طلاق در مردان و زنان نیز مرتبط است.

همچنین آگبو و همکاران^۳ (۲۰۲۳) در پژوهش خود به دنبال بررسی زمینه‌های خیانت زناشویی در محیط دیجیتال بودند. این پژوهش که در کشور نیجریه با روش پیمایش در بین ۳۹۹ نفر انجام شد، نشان داد زوج‌ها در کلان‌شهر انوگو تا حد زیادی درگیر خیانت دیجیتال می‌شوند. خیانت دیجیتال بیشتر از طریق پلتفرم‌هایی شامل فیس‌بوک، توئیتر، واتس‌آپ و یوتیوب انجام می‌شود و این خیانت تا حد زیادی بر ارتباطات زناشویی بین زوج‌های کلان‌شهر انوگو تأثیر می‌گذارد. درنهایت، برخی از زوجین دارای تجربه خیانت در فضای مجازی که روابط فرزندناشویی واقعی را تجربه کرده‌اند، از همسر خود طلاق می‌گیرند. مونیوکی و همکاران^۴ (۲۰۲۳) بر اهمیت چالش خیانت و روابط فرزندناشویی در کشور کنیا تأکید دارند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد خیانت و طلاق از مسائل پُرچالش جهانی در حوزه خانواده است که اختصاص به جغرافیای خاصی ندارد و در تمامی کشورها و قاره‌ها دیده می‌شود. همچنین، نقش دین در عدم خیانت بسیار مهم است و افرادی که دین‌داری پایینی دارند، بیشتر درگیر خیانت می‌شوند. آن‌ها راهکار پیشگیری از خیانت و طلاق را، احیای اخلاق در جامعه می‌دانند. در راستای بررسی علل مدرن و پست مدرن طلاق، این محققان درنهایت به تغییرات ارزشی و ترجیحی به‌ویژه در میان زنان رسیدند.

1. Amarsanaa

2. Kadiradjieva, L. & Alekseeva, V. S.

3. Agbo

4. Munyoki et al.

نمونه این تغییرات را پارکر و همکاران^۱ (۲۰۲۲) در پژوهش خود با عنوان «چرا زنان طلاق را انتخاب می‌کنند؟ یک چشم‌انداز تکاملی» در ایالات متحده آمریکا نشان دادند. آن‌ها دریافتند که ترجیحات تکامل یافته زنان و پیکربندی‌های ازدواج مدرن، اغلب باهم در تضادند و باعث نارضایتی می‌شوند. ارتقای شغلی بی‌سابقه زنان همچنین به زنان آزادی بیشتری برای ترک زندگی مشترک و استقلال محض می‌دهد. همچنین مسائل ناشی از انتظارات اجتماعی برای مردان، این آسیب‌پذیری‌ها را بیشتر و طلاق را تسهیل می‌کند.

۴. روش‌شناسی تحقیق

هدف این مطالعه، فهم و بازنمایی درک زنان مطلقه شهر تهران از پدیده طلاق است؛ به همین دلیل، پارادایم تفسیری برای انجام این پژوهش انتخاب و از روش نظریه زمینه‌ای (گراندد تئوری) استفاده شد. این روش در مواردی به کار می‌رود که پژوهشگر علاقه‌مند به فهم معنای پدیده از نگاه و تجربه کسانی است که درگیر آن‌اند (مریام، ۲۰۰۹: ۲۲)؛ بنابراین پژوهشگران کیفی زمانی از این روش استفاده می‌کنند که می‌خواهند بفهمند مردم چه تفسیری از تجربه خود دارند؟ چگونه جهان خود را می‌سازند؟ چه برداشتی از تجربه خود دارند؟ (افراسیابی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵؛ مداحی و همکاران، ۱۴۰۰).

مشارکت‌کنندگان این پژوهش، زنان مطلقه ساکن شهر تهران بودند. برای جمع‌آوری داده‌ها با ۳۹ زن طلاق‌گرفته مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته انجام شد و پژوهش از جهت داده به اشباع نظری رسید. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری نظری استفاده شد. از میان استراتژی‌های مختلف نمونه‌گیری، نمونه‌گیری گلوله‌برفی به کار گرفته شد؛ به این صورت که ابتدا تعدادی از این افراد از طریق شبکه‌های مرتبط، آشنایی و افراد مطلع انتخاب شدند و پس از آن هر نمونه در صورت آشنایی با زنان مطلقه، زمینه برقراری ارتباط و شکل‌گیری مصاحبه بعدی را فراهم می‌کرد. هر مصاحبه‌ها به‌طور میانگین بین ۵۰ دقیقه تا ۳ ساعت زمان بُرد و در مواردی در چندین جلسه مصاحبه ادامه یافت. بیشتر مصاحبه‌ها در فضاهای بازمانند پارک و بوستان‌ها، کافی‌شاپ‌ها و در مواردی در محیط کار صورت پذیرفت.

1. Parker et al.

2. Merriam

مدت زمان فرایند جمع‌آوری داده و فرایند مصاحبه بیش از ۸ ماه به درازا کشید. تحلیل داده‌ها با نظام کدگذاری نظری انجام شد. در این نوع کدگذاری که خاص روش نظریه زمینه‌ای است، سه مرحله کدگذاری (باز، محوری و گزینشی) طی شد. در مرحله کدگذاری باز، متن مصاحبه‌ها سطر به سطر خوانش و مفهوم‌بندی شد. در کدگذاری محوری، این مفاهیم کنار یکدیگر قرار داده شد و بر اساس هم‌پوشانی معنایی به صورت مقولات محوری درآمد و درنهایت، مقوله هسته در سطحی انتزاعی‌تر از دو مرحله پیشین حاصل شد. ذکر این نکته ضروری است که فرایند کدگذاری داده‌ها از مصاحبه دوم به بعد آغاز شد و تا پایان کار تحلیل، مصاحبه و تحلیل به صورت هم‌زمان پیش رفت.

جدول شماره ۱: مشخصات زنان مشارکت‌کننده

ردیف	نام مستعار	سن	تحصیلات	شغل	ردیف	نام مستعار	سن	تحصیلات	شغل
۱	فرحناز	۳۸	دیپلم	خدماتی	۲۱	شیما	۳۷	لیسانس	حسابدار
۲	فرنوش	۴۳	لیسانس	آرایشگر	۲۲	دنیا	۳۴	لیسانس	مشاور
۳	نسترن	۴۰	دکتری	مدرس دانشگاه	۲۳	سارا	۲۵	لیسانس	پتروشیمی
۴	ندا	۲۱	دیپلم	کافه‌دار	۲۴	سهیلا	۳۰	لیسانس	لیدر طبیعت‌گردی
۵	سمانه	۴۳	دکتری	وکیل	۲۵	شهلا	۳۲	لیسانس	مامانی
۶	سمیرا	۲۷	لیسانس	کتاب‌فروش	۲۶	زهرا	۳۸	لیسانس	کارمند
۷	زهرا	۳۰	فوق‌لیسانس	مشاور	۲۷	نگین	۴۲	دکتری	مؤسسه پژوهشی
۸	سیما	۴۲	دیپلم	خانه‌دار	۲۸	ترنم	۲۳	لیسانس	بیکار
۹	شهین	۳۹	لیسانس	می‌کاپ	۲۹	آریتا	۲۷	لیسانس	تریدر
۱۰	مریم	۳۵	لیسانس	زبایی	۳۰	گندم	۳۱	دانشجوی دکتری	پژوهشگر
۱۱	سحر	۲۶	فوق‌لیسانس	بلاگر	۳۱	نسرین	۳۳	لیسانس	آرایشگر ابرو و مژه
۱۲	سعیده	۲۸	فوق‌لیسانس	مری باشگاه	۳۲	آینتا	۳۲	فوق‌لیسانس	معلم
۱۳	نادیا	۳۶	لیسانس	مری باشگاه	۳۳	سودابه	۴۳	دکتری	مدیر اداری
۱۴	وحیده	۴۲	دیپلم	آرایشگر	۳۴	نسیم	۳۵	دیپلم	فروشنده لباس
۱۵	سیمین	۳۸	لیسانس	بازاری	۳۵	غزاله	۳۴	لیسانس	بلاگر
۱۶	مینا	۴۶	لیسانس	حسابدار	۳۶	هنگامه	۳۳	لیسانس	گرافیکست
۱۷	لیلا	۴۴	لیسانس	فروشنده	۳۷	حورا	۴۰	دکتری	چشم‌پزشک
۱۸	مونا	۳۳	لیسانس	شینون کار	۳۸	مژگان	۲۶	لیسانس	فروشنده آنلاین
۱۹	بیتا	۳۰	لیسانس	میکاپ آرتیست	۳۹	ساناز	۳۰	لیسانس	سرمایه‌گذار
۲۰	زهره	۴۵	زیر دیپلم	نظافت منازل					

اعتبارپذیری: برای افزایش اعتبار یافته‌ها، ارتباط نزدیک و توأم با اعتماد با مشارکت‌کنندگان ایجاد و در طول بیش از ۸ ماه گردآوری داده، این ارتباط حفظ شد. کنترل توسط اعضا (دیپوی و گیتلین، ۲۰۰۵) در سرتاسر فرایند گردآوری داده‌ها برای ارزیابی درستی مشاهدات و تفاسیر پژوهشگر به کار گرفته شد. مفاهیم برساخته و نتایج پژوهش به طور مرتب در فرایند کار و بعد از اتمام تحلیل داده‌ها با مشارکت‌کنندگان در میان گذاشته شد. پژوهشگران در این مطالعه با مقایسه‌های مداوم صحبت‌های مشارکت‌کنندگان در کنار توجه به بازخورد آنان از تحلیل‌ها، تلاش کردند به سطح مناسبی از اطمینان در پژوهش دست یابند. همچنین بخش زیادی از مصاحبه‌ها (با رضایت کامل مشارکت‌کنندگان) ضبط شد و بخش دیگر با توجه به نظر مشارکت‌کنندگان مبنی بر عدم رضایت ضبط صدا، به صورت هم‌زمان در حین مصاحبه یادداشت گردید.

ملاحظات اخلاقی: پیش از شروع مصاحبه، رضایت مشارکت‌کنندگان جلب شد. همچنین با توضیح هدف، موضوع و شیوه پژوهش، مصاحبه‌شوندگان با روند کار آشنا شدند تا در صورت تمایل نداشتن به شرکت در مصاحبه قدرت اختیار و انتخاب کافی به آنان داده شود. حفاظت از اطلاعات شخصی و خصوصی افراد، بُعدی بسیار مهم در کار پژوهشی است؛ به همین دلیل پژوهشگر با رضایت کامل و با اجازه هر فرد شرکت‌کننده در پژوهش به ضبط، یادداشت و استفاده از داده‌ها اقدام کرد و به افراد اطمینان داده شد که اطلاعات به طور محرمانه محافظت خواهند شد. از جمله این اقدامات که برای جلوگیری از فاش شدن هویت واقعی مشارکت‌کنندگان به کار برده شد، استفاده از اسامی مستعار در ثبت اطلاعات آنان بود.

۵. یافته‌ها

داده‌ها با استفاده از روش کدگذاری نظری تحلیل شدند. در مرحله کدگذاری باز ۱۳۱ کد، ۲۰ مقوله فرعی و ۶ مقوله اصلی استخراج شدند. در مرحله کدگذاری محوری (مقولات فرعی و اصلی)، روابط بین مفاهیم و مقولات بررسی و مقولات تلفیق‌پذیر در یکدیگر ادغام شدند. در نهایت، در مرحله کدگذاری گزینشی مقوله نهایی و هسته شکل گرفت. مفاهیم و مقولات جدول شماره ۲، نمایی از شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، پدیده و استراتژی‌ها طلاق زنان را نشان می‌دهد.

مقوله نهایی حاصل از بررسی‌ها، «طلاق: تراژدی دیالکتیک اشک‌ها و لبخندها» است که روایتگر چندبُعدی و چندعلتی بودن تجربه طلاق در میان زنان در شهر تهران است. چندوجهی بودن و التقاط مفاهیم مدرن با زیست جهان زنان مطلقه، زمینه‌های متعددی را برای سبک زندگی و تنوع در زیست پس از طلاق ایجاد کرده است. در ادامه، داده‌ها بر مبنای اظهارات مشارکت‌کنندگان و دریافت و تحلیل پژوهشگران به صورت شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و استراتژی‌ها و پیامدها صورت‌بندی شده‌اند.

جدول شماره ۲: مفاهیم و مقولات استخراج شده از داده‌ها

ابعاد مدل پارادایمی	کدهای باز	مقولات فرعی	مقولات اصلی
شرایط علی	تجربه تحقیر توسط شوهر، توهین در جمع‌های خانوادگی، بی‌توجهی در میهمانی‌ها، عدم رعایت آداب اجتماعی در قبال همسر، دروغ‌گویی و عدم صداقت شوهر، تمسخرکردن ظاهر، قهرکردن‌های طولانی و اعمال فشار به همسر، شکاکیت بی‌دلیل و انگ‌زدن به زن، عدم اختیار در خروج از منزل، اعمال محدودیت شدید در ملاقات اعضای خانواده، احساس لذت از تحکم و اجبار به زن، اجبار همسر به حضور در میهمانی‌های مختلط و نابهنجار، عدم اجازه زن در استفاده از گوشی همراه، قطع ارتباط با همه دوستان و آشنایان زن، برجسب به‌دردنخور بودن به زن، نگاه ضعیف‌پنداری به زن، توهین‌های جنسیت‌محور	خشونت نمادین خشونت عاطفی	تکثر در تجربه اشکال خشونت
	فحاشی به همسر، توهین‌های مکرر به خانواده زن، توهین به اقوام، ناسزاگویی به دوستان همسر، استفاده از توهین‌های رکیک به والدین همسر، توهین‌های کلامی به همسر در حضور دیگران، بددهنی، بی‌ادبی‌های کلامی در اجتماع، مشاجره و دعوای کلامی، توهین‌های جنسی به زن، تحقیرهای کلامی (زشت‌بودن، چاق‌بودن، بوی بد داشتن)	خشونت کلامی	

ابعاد مدل پارادایمی	کدهای باز	مقولات فرعی	مقولات اصلی
شرایط علی	تجربه کتک خوردن، تجربه چند ساعت خشونت بدنی مداوم، اقدام به خفه کردن زن و فرزندان، کتک خوردن زن در معابر و مراکز عمومی، کتک خوردن در دوران نامزدی، سیلی خوردن، بیرون انداختن از خانه، خشونت با چاقو، پرت کردن وسایل منزل به سمت همسر، حبس کردن زن در خانه، کتک کاری با کمر بند، شکستگی دندان، پاره شدن پرده گوش، کبودی بدن، تجربه خشونت با وسایل سخت (گوشت کوب، قابلمه)، تجربه خشونت فیزیکی در حضور والدین همسر	خشونت فیزیکی سخت	تکثر در تجربه آشکال خشونت
	تهدید به گرفتن حضانت فرزند، تهدید به شکستن وسایل خانه، تهدید به جدا کردن فرزندان از مادر، عدم برقراری رابطه جنسی طولانی مدت با زن، پُررنگ کردن کاستی های زن و مقایسه او با زنان فامیل، تهدید به اسیدپاشی در صورت طلاق زن،	خشونت روانی	
شرایط علی	تمایل به روابط فرازنشویی، عادی پنداری روابط، طلاق برای رسیدن به تنوع در روابط، تمایل به ارتباط با دیگری، عادی سازی روابط، دوستی های اجتماعی، طلاق برای ارتباط عمیق تر با دیگران	نگرش به داشتن رابطه با دیگری	گرایش به روابط فرازنشویی
	هیز بودن همسر، چشم چرانی به دوستان، نگاه بد داشتن به دیگران نزدیک، شیطنت های اخلاقی در میهمانی ها، تمایل به شرکت در میهمانی های مختلط، تمایل شدید به رابطه با دیگران غیر از همسر، بی بند و بار بودن شوهر، بی حیا تلقی کردن شوهر	مشکلات اخلاقی همسر عدم رعایت اخلاق در مواجهه با دوستان و اقوام همسر	
	اجتماعی تلقی کردن دوستی ها با جنس مخالف، مجاز بودن در برقراری با دوستی های اجتماعی جنس مخالف، مجاز بودن به داشتن دوست های اجتماعی دختر، عادی دانستن دوستی با جنس مخالف	دوستان اجتماعی: تلقی از روابط عادی و مجاز دانستن ارتباط با جنس مخالف	

ابعاد مدل پارادایمی	کدهای باز	مقولات فرعی	مقولات اصلی
شرایط علی	پیام‌دادن در دایرکت به اینستاگرام به جنس مخالف توسط شوهر، دنبال‌کننده زنان (فالوکردن) در فضای مجازی به‌ویژه در اینستاگرام، لایک و کامنت گذاشتن برای دختران و دوستان همسر، ارسال عکس از طرف شوهر برای دوستان جنس مخالف در فضای مجازی، گفت‌وگوی طولانی با زنان در فضای مجازی، شوخی‌های غیراخلاقی در فضای مجازی، چت با محتوای جنسی در تلگرام و واتس‌آپ، ردوبدل کردن پیام‌های خصوصی، توصیف و تمجید از زیبایی زنان در فضای مجازی و اینستاگرام	ارتباطات در فضای اینستاگرام خیانت مجازی زمینه‌سازی فضای مجازی در بسط روابط خارج از هنجار	گرایش به روابط فرازناتشویی
شرایط زمینه‌ای	گرایش به اختیار در گذران زندگی، میل به هزینه‌کردن شخصی درآمد، آزادی در برقراری ارتباط با دیگران، کسب آزادی‌های مالی، به‌دست‌آوردن اختیار در شیوه گذران فراغت، نداشتن آقابالاسر، بازگشت به مجردی، تمایل به عدم پاسخ‌گویی، انتخاب سبک پوششی اختیاری، تجربه روابط آزاد و مقطعی، عدم مسئولیت‌پذیری، دست‌ورن‌پذیری، عدم تمایل زندگی با یک فرد، علاقه به داشتن روابط متعدد با جنس مخالف، انتخاب آزادانه پوشش بدون دخالت همسر، انتخاب نوع آرایش بدون کنترل‌گری شوهر	میل به آزادی‌های شخصی گریز از محدودیت تأهل	میل به رهایی از محدودیت و انفکاک از کنترل‌گری
شرایط مداخله‌گر	خودشیفتگی، زورگویی، اختلال دوقطبی داشتن، افسردگی، اختلال شخصیتی، مشکل داشتن ارتباط جنسی با همسر، عصبی بودن، مشکل روانی داشتن، سردمزاجی، عدم تمایل به برقراری رابطه جنسی	اختلالات روحی-روانی مشکلات جنسی و رفتاری	مشکلات شخصیتی-روحي همسر
استراتژی‌ها	بازگشت به عشق دوران قبل ازدواج، ارتباط با دوست‌پسر، پیدا کردن پارتنر جدید، شرکت در میهمانی‌های مختلف و دوستی‌های متنوع، داشتن ارتباط با چندین نفر بعد از طلاق، احساس آزادی در برقراری روابط با مردان	تجربه روابط متنوع، تجربه عشق جدید، آزادی در برقراری ارتباط با جنس مخالف	ارتباط با جنس مخالف پس از طلاق

ابعاد مدل پارادایمی	کدهای باز	مقولات فرعی	مقولات اصلی
پیامدها	گسست از دیگران نزدیک، تنهایی اجباری، تنهایی انتخابی، فاصله گرفتن از دیگران ارتباطات جدید پردردسر، ارتباطات جدید آسیب‌زا، تجربه تلخ در روابط جدید، ارتباطات سطحی و مقطعی	تنهایی مفرط ارتباطات شکننده جدید	گسست از زندگی جمعی

۵-۱. مقوله هسته: طلاق؛ تراژدی دیالکتیک اشک‌ها و لبخندها

مقوله هسته حاصل از بررسی مفاهیم و مقولات در این پژوهش، «طلاق: تراژدی دیالکتیک اشک‌ها و لبخندها» است که دربرگیرنده مجموعه‌ای از عوامل، شرایط و زمینه‌های مختلف است. این امر نشان می‌دهد که نمی‌توان طلاق را همانند سناریوی تک‌علتی به تصویر کشید و از ابعاد و زمینه‌های مختلف به آن نپرداخت. تجربه طلاق در میان زنان، حاصل احساسات پارادوکسیکال میان رضایت از تصمیم و نارضایتی از پیامدهاست. میل به رهایی‌های شخصی و لذت در کنار طرد و برچسب‌های اجتماعی حاصل از طلاق، تراژدی از جنس زندگی پس از طلاق را برای زنان به ارمغان آورده است. تئوری از زندگی که بازیگران آن نقش‌های متمایزی به خود گرفته و از نقش دارک (تیره‌وتار) تا بازی خوشبختی را به نمایش گذاشته‌اند.

۵-۲. شرایط علی

۵-۲-۱. گرایش شوهر به روابط فرازنشویی

تا همین دو دهه گذشته، به زحمت می‌شد «خیانت زناشویی» را جزو «ده عامل اول» طلاق و فروپاشی خانواده در ایران قلمداد کرد؛ اما دیری نگذشت که با اعلام افزایش طلاق‌ها در اواسط دهه ۱۳۷۱، به تدریج «روابط فرازنشویی» نیز خود را به پنج عامل اول جدایی‌ها رساند و اکنون طبق گزارش‌های مختلف، خیانت زناشویی به یکی از عوامل اصلی طلاق در کشور بدل شده است. پژوهش‌های زیادی مؤید این واقعیت هستند که خیانت و روابط فرازنشویی، از عمده‌ترین دلایل ازهم‌پاشیدگی روابط زناشویی و زمینه اصلی تعارضات و اختلافات زناشویی است (شریفی‌ساعی و آزاد ارمکی، ۱۴۰۰: ۳۴).

فرحناز ۳۸ سال سن دارد و داری یک فرزند است. وی اگرچه انواع خشونت را در طول زندگی مشترک خود با همسر تجربه کرده است، اما ضربه نهایی زندگی و تصمیم به طلاق خود را خیانت همسر می‌داند:

«ضربه نهایی که باعث شد ما جدا شدیم، خیانت بود. البته ما توافقی جدا شدیم. می‌گفتش که مثلاً من اگر خیانت کردم، تقصیر تو هست. من دوست داشتم به زندگی سالم داشته باشم. می‌گفت چون تو کوتاهی می‌کنی، چون تو کافی نیستی و مثلاً اون وضعیت رو نداری، من مجبور می‌شم این کار رو بکنم و بابت این در عذابم».

روابط فرازناشویی که به کثرت در پیشینه‌های جدید حوزه طلاق زنان طرح می‌شود، بیانگر اهمیت بروز مفهومی پُرچالش در روابط زوجین پیش از طلاق است. پژوهش‌های متعددی (چانگ، ۲۰۲۴؛ آگبو و همکاران، ۲۰۲۳؛ مونیوکی و همکاران، ۲۰۲۳؛ فولادیان و همکاران، ۱۴۰۰)، علت اصلی طلاق را خیانت همسر می‌دانند. باومن نیز در نظریه‌های خود، به عشق سیال و تنوع‌طلبی زنان و مردان در روابط شخصی اشاره می‌کند. مریم ۳۵ ساله و آرایشگر است که یک فرزند ۸ ساله دارد. او نیز عامل اصلی طلاق خود را تجربه روابط خارج از عرف زناشویی و خیانت‌های مجازی و عاطفی می‌داند:

«همسرم کلاً چشمش پاک نبود. حتی به زن داداش‌هاش هم بد نگاه می‌کرد. وقتی که یک زن توی خونه، خودش رو درست می‌کنه، آرایش می‌کنه، موهاش رو درست می‌کنه و تو چشمت یه جای دیگه‌ست، نمی‌شه زندگی کرد واقعاً. خیانت خیلی سخته. من با اعتیادش ساختم، اما با خیانتش نتونستم بسازم. هم با گوشی و پیامک‌بازی، کلاً بی‌رودربایستی توی خونه صحبت می‌کرد، بعد حرف می‌زد با خانمه قشنگ. اصلاً می‌گفت، من برای چی باید با تو زندگی کنم. بعد توی گوشیش یه روز که من از خواب بلند شدم، دیدم داره به گوشیش نگاه می‌کنه! یواشکی زیرزیرکی می‌خنده. همین که رفت دستشویی، من گوشیش رو برداشتم و از تمام چت‌هایی که کرده بود، از همشون عکس انداختم با گوشی خودم که مدرک باشه».

سمانه ۴۳ ساله، وکیل پایه یک و دارای ۲ فرزند است. او که به تازگی (۶ ماه) از همسر خود جدا شده، خیانت را خط قرمز خود می‌داند و در این باره می‌گوید:

«بینید زندگی‌ای نیست که مشکل توی اون نباشه؛ اما مشکل داریم تا مشکل. همسرم اطلاع نداشت که بنده آی دی و پسورد اینستاگرامش رو بلدم. جالب اینجاست که همیشه

هم آگه مشکلی داشت، می داد من براش درست کنم. خیلی وقت بود چک می کردم از اینستاگرام، پیام‌ها و دایرکت‌ها. انواع و اقسام دلبری‌ها. از پیام دادن به دختردایی من تا زن‌های غریبه. از دنبال کردن دختران مجرد تا زن‌های ... شعر می فرستاد. وُیس عاشقانه؛ و این چیزها برای من اصلاً قابل تحمل نبود. مردی که این قدر هول هست، مهم نیست خیانت جنسی کنه یا نه، این کار به همون اندازه کثیف و بده».

۲-۲-۵. تکرار تجربه اشکال خشونت

اگرچه جهان پسامدرن نمودی از پیشرفت و انسان عصر دیجیتال را نرم و شکیل نشان می دهد، اما در حوزه ارتباط زناشویی به نظر می رسد همه چیز آن قدر نرم رقم نمی خورد. تجربه خشونت و انواع آن در میان نمونه‌های پژوهش، حاکی از واقعیتی تلخ در میان برخی زوجین است؛ خشونت‌هایی از نوع نمادین، کلامی، فیزیکی سخت و روحی-روانی. نسیم ۳۵ ساله و دارای یک فرزند است. وی روایتگر تجربه خشونت چندبُعدی خود و فرزندش توسط شوهرش است. او انواع خشونت کلامی و فیزیکی را این‌گونه شرح داد:

«بیشتر می زد، دعوا راه می انداخت. مثلاً هر چی که دم دستش بود. یک بار جوری زد من رو که ۲۵ و ۳۰ تا از اینجای سرم تا اینجا بخیه خورد. من رو که می زد، پسر من خیلی می ترسید. حسین از شدت ترس خیلی مواقع دیگه ادرار می کرد توی شلوارش، یا مثلاً حرف‌هایی که زد توهین‌هایی که کرد به من و خانواده‌ام، فحش‌های خیلی زشت و ناموسی می داد به مادرم».

خشونت خانگی به‌ویژه علیه زنان، از مفاهیم پُرتکرار در حوزه زنان و خانواده است. تجربه خشونت در ابعاد مختلف (کلامی، فیزیکی، روحی-روانی و نمادین) در پیشینه‌های مختلفی (هارتارتو و حجر، ۲۰۲۴؛ کارینا و بانجارناهور، ۲۰۲۴؛ باهوش و همکاران، ۱۴۰۱) مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

زهرا ۳۰ ساله‌ای است که تجربه خشونت‌های مکرر را داشته است. وی مشاور زنان و خانواده است و فوق‌لیسانس روان‌شناسی دارد. زهرا از تجربه خشونت فیزیکی خود در روز عقد خود تا اسارت در حمام این‌گونه سخن می گوید:

«رسید مراسم عروسی و توی مراسم حنابندون گفت که باید توی مراسم مختلط ما برقصیم. ایشون چون شمالی بودن، من گفتم نمی رقصم. روزی که حنابندون بود، من رو داشت می برد آرایشگاه. قشنگ وسط راه زد تو گوش من و دعوا و بازهم من گفتم خونه پُر

از مهمونه. یک بار هم در حدی من را زد و در حمام خانه اسیرم کرده بود و باورتون نمی شه در حمام برام غذا می آورد و اجازه خارج شدن از اونجا رو به من نمی داد.»
 هنگامه ۳۳ ساله حدود ۱ سال است که طلاق گرفته است. هنگامه از تحقیر و توهین های مداوم شوهر خود گفته است و دلیل طلاق را تحقیرهای شوهرش می داند:

«هیچی از اون ... نخواستم، فقط بهش می گفتم مؤدب باش. توی خانواده ما کسی به کسی نمی گه بالا چشت ابرو. این آدم هر چی از دهنش درمی اومد، می گفت. فحش می داد مثل آب خوردن. هر انگ و تهمتی می خواست بهم می زد. کافی بود برم بیرون، زهرمارم می شد رفتنم. همش از هیکلیم ایراد می گرفت به طرق مختلف، یا می گفت زن های مردم فلانن تو فلانی، انگار خودش چی بود! از لباس پوشیدنم. بعدشم قهر می کرد یه ماه پیشم نمی خوایید که برم منت کشی کنم. منم دیگه اواخر از خدا خواسته دعوا راه می انداختم که قهر کنه بره گم بشه.»

یاری نسب و امینی (۱۳۹۹) با ارائه نتایج پژوهش های بین المللی و داخلی، نشان می دهند میان طلاق زنان و تجربه خشونت توسط همسر ارتباط معناداری وجود دارد. نظریه های حوزه فمینیستی نیز در ابعاد مختلف گواه این موضوع است.

۳-۵. شرایط زمینه ای

میل به رهایی از محدودیت، انفکاک از کنترل گری و گریز از محدودیت تأهل، از مقوله های مورد توجه نمونه های مصاحبه است. جهان مدرنیته و انسان جدید در موارد زیادی نمودهایی از پذیرش کنار گذاشتن قیدوبندهای سنت، با سرعت طغیانگر به سوی رهایی و آزادی های شخصی در حال حرکت است. در این مسیر و بر اساس میل های شخصی حرکت کردن، هویت های فردی شده با تمایلات فزاینده به وجود آمده است.
 بیتا ۳۰ ساله، میکاپ آرتیست است. وی علت طلاق خود را میل به ارتباط آزاد، تنوع و دوری از یکنواختی می داند. او معتقد است همسرش مشکل خاصی با او نداشته و راضی به طلاق نبوده است. این خود بیتا است که با بهانه های مختلف سعی در گرفتن طلاق داشته است:

«اون اصلاً نمی خواست جدا بشه. ولی دیگه این قدر هی کلیک کردم و گیر دادم که راضی شد. چون حق طلاق با اون بود و من می خواستم که خودش از دستم عاصی بشه و با پای

خودش بره دادگاه و طلاق بگیریم. ولی روی اعصابش می‌رفتم، دعوا می‌کردم، اهمیت نمی‌دادم، بی تفاوت بودم، سرد بودم باهاش؛ و اونم خسته می‌شه دیگه. خانوادشون سنت‌گرا بودن، حتی راجع به مسائل اجتماعی، خیلی سطحی و لول (درجه، سطح) پایین فکر می‌کردن.

تا اندازه‌ای می‌شه گفت بله تنوع طلب هستم. دنبال ویژگی‌های مثبت آقایون هستم و از هر ویژگی که خوشم بیاد، می‌رم دنبالش. کلاً تنوع طلبی رو دوست دارم. توی هر موضوعی، چه توی کار، چه مثلاً توی روابط دوستانه. مثلاً یه تایمی با یکی خیلی صمیمی می‌شم، بعد از یه تایمی خسته می‌شم با یکی دیگه صمیمی می‌شم. این ویژگی تنوع طلبی، باعث می‌شه که دیگه نتونم با یه فرد خاص برای مدت طولانی زندگی کنم».

آنی‌تا ۳۲ ساله، یک سال از طلاق او گذشته است. آنی‌تا معلم است و زمینه‌ساز طلاق خود را عدم پذیرش محدودیت و مسئولیت می‌داند:

«قبل از عروسی فکر نمی‌کردم در این حد دیوانه باشه، تمام روابطم با دوستانم رو قطع کرد. به لباس پوشیدنم، حتی آرایش کردن گیر می‌داد. مراسم دعوت می‌شدیم، به لباس مجلسی گیر می‌داد و عزای من این بود که جایی دعوت شیم. می‌خواست عین دهاتی‌ها من رو بسازه. یکی مثل خودش. برداشتم تو صورتش بهش گفتم آقابالاسر نمی‌خوام. چه کاریه! حق هیچ‌گونه صحبتی که من نداشتم با مردهای غریبه و آشنا. انگار باید دیگه کم‌کم روبنده می‌زدم و اسش. ممکنه خندتون بگیره، ولی همین الانم بهش بگی زنت روبنده بزنه، خیلی هم راضیه».

فردیناند تونیس، جامعه‌شناس آلمانی، با تمایز قائل شدن بین دو نوع پیوند اجتماعی به نام‌های «جماعت» و «جامعه»، مدرنیته را به مثابه حرکت از پیوندهای بین‌شخصی و عمیق جماعت به سمت تفرّد یا فردیت ناپیدا و گمنام «جامعه» تلقی می‌کند. دورکیم با مطرح کردن تضاد بین دیگرخواهی و خودخواهی، معتقد است که در حالت «خودخواهی»، فعالیت‌ها و باورهای فردی بر پیوندهای جمعی تقدم می‌یابند و میزان پیوند بین فرد و جامعه بسیار اندک است؛ موضوعی که به نظر تبیین‌کننده کنش‌های برخی زنان طلاق گرفته است. در چنین شرایطی تعادل میان فرد و جامعه برهم می‌ریزد، اما دیگرخواهی به وضعیتی اشاره دارد که در آن پیوند به نفع جامعه شدید است. به نظر او، اگر در جوامع پیشامدرن، انکار مصالح فردی و یا تابع جمع نمودن آن مبنای همبستگی اجتماعی است؛ در جوامع «مدرن»، تحقق فردیت و استقلال افراد پایه وابستگی متقابل و همبستگی است.

آنتونی گیدنز نیز در این راستا مدرنیته را دارای سه ویژگی فرامحلی شدن روابط انسان‌ها غلبه نظام‌های انتزاعی و نشانه‌های نمادین و درنهایت کیفیت بازتاب‌دهنده مدرنیته می‌داند. خودشناسی انتقادی یا شکل‌گیری هویت شخصی، متحقق ساختن خویشتن و فردیت خوداندیش، ازجمله پیامدهای آن است که آن را از نظام و روابط پیشامدرن و سنتی جدا می‌سازد. به اعتقاد گیدنز، در نسل‌های پیشین دوران پیشامدرن پیوند زن و مرد مخصوصاً در ازدواج سنتی، عمدتاً بر اساس نقش‌های ثابت بود؛ یک زندگی خانگی و خانوادگی که اساساً با بزرگ کردن فرزندان پیوند خورده بود؛ اما در این نسل دوران مدرن، دیگر زن بودن از نظر وظایف و هویت‌هایی که ایجاد می‌کند معنا دارد و زن در این نظام جدید به سمت فردگرایی و انفکاک از جمع حرکت می‌کند (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۸).

۴-۵. شرایط مداخله‌گر

طیفی از مشکلات شخصیتی همسر (روحی-روانی) توسط زنان مطلقه روایت شده که تبیین‌گر حرکت زنان به سمت طلاق است. اگر مشکلات خلقی و شخصیتی مستقیماً تبیین‌گر طلاق نیست، اما به صورت مداخله‌ای مجاب‌کننده زنان برای تصمیم طلاق است. زهرا ۳۰ ساله از مشکل دوقطبی همسر و اختلالات او این‌گونه سخن می‌گوید:

«من رو به باد کتک می‌گرفت و در حد مرگ من رو می‌زد، بعدش که کارش تمام می‌شد به پام می‌افتاد، می‌گفت غلط کردم. ساعت‌ها گریه می‌کرد. منم باز دلم می‌سوخت براش. وسایل خونه رو پرت می‌کرد ستمم و بلافاصله معذرت خواهی می‌کرد».

سیما ۴۲ ساله دارای ۲ دختر است. وی از لذت‌بردن همسرش برای آزار رساندن و اعمال خشونت علیه خود و دخترانش سخن می‌گوید:

«می‌افتاد به جون ما. یه بار رفته بودم سرکار، دخترم مونده بود توی خونه، اومدم دیدم گلویش گرفته بود و داشت خفه‌اش می‌کرد. گاهی کلاً چنگ می‌زد. اصلاً از کتک زدن و زورگویی خوشش می‌اومد. می‌گفت همه‌کاره این خونه من هستم. اصلاً خوشش می‌اومد. یک‌بار هم توی شورای حل اختلاف، من و دخترم رو کتک زد».

مرگان ۲۶ ساله از تضاد رفتاری همسر خود صحبت می‌کند و معتقد است مشکلات شخصیتی و روانی جدی داشته است:

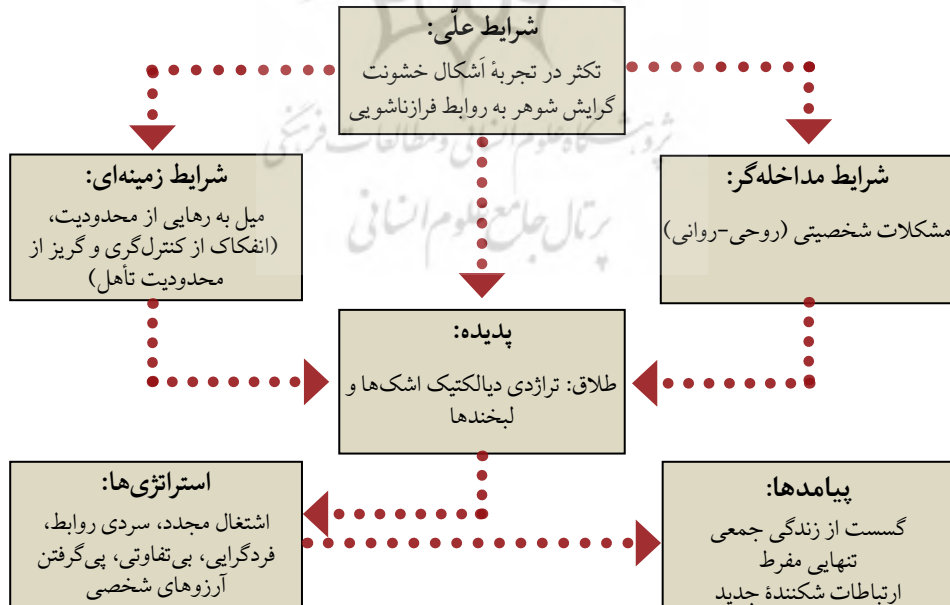
«هیچی دیگه، زد داده بود قشنگ. می گفت به خودت پرس، می ریم جایی جلوی دوستان و خانوماشون. از یک طرف تو ماشین می گفت این چه وضع آرایش کردنه؟ برو پاکش کن! پاکش که می کردم، می گفت چرا این قدر زیاد پاک کردی؟ می گفت بهم وات د فاز؟ فازت چیه؟ مشکل داری؟ اول مهمونی می خندید، آخرش چشم غره می رفت پاشو بریم».

۵-۵. پیامدها

گسست از زندگی جمعی، تجربه تنهایی مفرط، فاصله گرفتن از دیگران و تجربه گسست از زندگی، بخشی از پیامدهای تجربه طلاق در میان زنان در شهر تهران است. ندامت ۲۱ ساله کافه دار که به تازگی از همسر خود جدا شده است، در این مورد گفت:

«جدا که می شی، هم خودت می خوای از سلام علیک با بقیه بکشی کنار و هم بقیه تو رو هولت می دن به این سمت که آره از ما دور شو! البته همه این جور نیستن، اما دیگه دوستای صمیمی هم با من این کار رو کردند. بدم نشد واسم، خودم هم الان تنهایی بیشتر حال می کنم تا اینکه حرف دیگران اذیتم کنه».

نمودار شماره ۱: مدل پارادایمی تجربه طلاق در میان زنان شهر تهران

۶. بحث و نتیجه‌گیری

طلاق، پدیده‌ای شایع است که اکنون دیگر مسئله‌ای اجتماعی به شمار می‌رود. تبیین و تفسیر جستارمابیه طلاق، این مسئله را کاملاً عینی و درگیر در دوگانه‌های مختلف رضایت و نارضایتی، مثبت و منفی و میل به رهایی در کنار مشقت‌های فراوان قرار داده است. این دوگانه‌انگاری و پارادوکس معنایی، تحلیل و برداشت یکدست را دشوار کرده است. تجربه زنان مطلقه مورد مطالعه در پژوهش حاضر از انواع خشونت (نمادین، عاطفی، روانی، فیزیکی، کلامی)، یادآور این نکته است که گرچه مدرنیته فضای زیست اجتماعی را جذاب و هوس‌انگیز نشان داده؛ اما خشونت در ابعاد مختلف آن، هنوز هم چاشنی بسیاری از روابط زناشویی است.

خشونت‌های کلامی و عاطفی اگرچه سخت به نظر نمی‌رسند، اما به نظر اثر آن‌ها در طی طریق به سمت طلاق نقشی مهم ایفا می‌کنند. توهین و تحقیر، بی‌توجهی، بازتولید برچسب‌های زنانه و آنگ ناتوانی یا نقص، توهین‌های کلامی و خشونت‌های سخت، نمایانگر خشونت در ابعاد مختلف آن در محیط خانوادگی است. نتایج پژوهش در مورد تجربه خشونت، با پژوهش‌های (هارتارتو و حجر ۲۰۲۴)، کارینا و بانجانراهور (۲۰۲۴) و باهوش و همکاران (۱۴۰۱) هم‌راستا است.

یکی از علت‌های درخور توجه که به نظر در زیست فرهنگی جدید انسان مدرن قرار گرفته، خیانت و روابط فرزاناشویی است؛ پدیده‌ای که به نظر می‌رسد خانواده را وارد چالشی جدید و رعب‌انگیز کرده است. این مسئله که خط‌قرمز زنان مورد مطالعه به شمار می‌رفت، به تنهایی زنان را مجاب به قطع ارتباط، رفتار تلافی‌جویانه و طلاق کرده بود. حال که رسانه (اینستاگرام، واتس‌آپ، تلگرام و...) بازیگران جدید نمایش زندگی مدرن شده‌اند، انسان چموش را بر خط «آنلاین زیستن» به حرکت درآورده و او را به برقراری روابط فراتر از دنیای واقعی تحریک می‌کنند. البته اگر فضای مجازی بر اساس نظریه بودریار واقعی‌تر از واقعیت نشده باشد. فضایی که بستر رفتارهای طغیان‌گر و سرگردان است و ویتترین انتخاب متنوع در آن انسان عصر دیجیتال را اغوا می‌کند (زارع و همکاران، ۱۳۹۹).

داده‌های پژوهش نشان داد تعدد روابط مجازی، سهل‌بودن برقراری ارتباط با جنس مخالف، امکان پاک کردن ردپای ارتباط و دسترسی آسان و برخط به محتواهای جنسی، موجی گسترده از امیال و نیازها را ایجاد کرده و این ارابه‌مدرن سوارکاران جدیدی را بر پشت خود می‌بیند که گویی اخلاق زناشویی را پیاده کرده‌اند. نتایج پژوهش در حوزه

نگرش مردان به روابط فرازناسویی و نقش آن در بروز طلاق‌های دهه معاصر، هم‌راستا با نتایج قبلی (آمارسانا و همکاران، ۲۰۲۳؛ روکاچ و چان، ۲۰۲۳؛ آگبو و همکاران، ۲۰۲۳؛ شریفی‌ساعی، ۱۴۰۲) است.

نمونه‌های مورد پژوهش نشان دادند که در حوزه فردی نیز کنشگر و عاملیتی معنادار دارند. میل به فردیت، میل به تنوع و تعدد ارتباط، میل به تجربه‌های جدید و میل به خواسته‌های خارج از خانواده، میلهایی با نشانه‌هایی از عاملیتی فردگرایانه است. تبیین نظری عشق سیال باومن نیز در ادامه بحث میل به رهایی و خروج از کنترل‌گری توسط همسر را بازنمایی می‌کند. به عبارت دیگر امروزه پدیده عشق مدرن و پسامدرن، از عشق به معنای افلاطونی آن که ابژه‌ای متفاوت، ماهیت فرافردی و متافیزیکی، غیرسکسوالیته و یک‌طرفه دارد، کاملاً متفاوت است. به آسانی می‌توان دید هر یک از سرنخ‌های (مفاهیم) اشاره شده در حوزه میل به آزادی‌های شخصی، چه ارجاعات لذت‌طلبانه‌ای را در خود جای داده است.

در حقیقت، برخی از افراد در شرایط مدرن دچار نوعی تمایلات هیستریک شده‌اند و این تجربه گداخته مدرنیسم، تعهدات اجتماعی خانوادگی را تحت تأثیر قرار داده است. گویی فیگور مسلط و هژمونیک فرهنگی جامعه معاصر برای گروهی از زنان، اثرپذیری طیف کثیری از خواست‌های فردی است؛ قرائتی جدید از هویت که دیگر هنجارهای سابق را برنمی‌تابد و به دنبال جدایی از همسر و رسیدن به هویت جدید است. یافته‌های پژوهش در این حوزه هم‌راستا با نتایج پژوهش‌های پارکر و همکاران (۲۰۲۲)، باهوش و همکاران (۱۴۰۱) و فولادیان و همکاران (۱۴۰۰) است.

افزون بر این‌ها، تجربه سوژه‌های پژوهش (زنان مطلقه)، تجربه یکدستی از روشنی یا تاریکی پس از طلاق نیست. تجربه توأمان جنبه‌های مثبت و منفی زندگی پس از طلاق، کار را برای تحلیل پیچیده کرده است. واقعیت پدیدار شده، نشان از تجربه آزادی‌های شخصی، آرامش روانی، پیشرفت فردی و اجتماعی، رهایی از خشونت و تبعیض و کسب آرامش از یک‌طرف و افسردگی و فشار روانی، برداشت منفی جامعه از زن مطلقه، در معرض اهداف جنسی بودن و داغ ننگ مقصرپنداری از طرف دیگر، همه‌وهمه طلاق را به صحنه‌ای تراژیک بدل کرده است. نتایج پژوهش در این بخش با پژوهش‌های پارکر و همکاران (۲۰۲۲)، پاتوری (۲۰۲۱)، پاتاکی (۲۰۲۰)، الرحیم و همکاران (۲۰۲۰) و شریفی‌ساعی (۱۴۰۲) هم‌راستاست.

در پایان، رویکرد نوشتار حاضر فهم و برگردان کثرت تجربه زنان از پدیده طلاق بود و بخشی از آن به امور نهفته و میانجی تجربه‌های منفی و مثبت زنان در این حوزه اشاره داشت. بداعت مقاله حاضر را می‌توان با این رویکرد دلوزاً توضیح داد که «امر نهفته بر واقعیت رسالتی که می‌بایست ادا شود یا مسئله‌ای که می‌بایست حل شود، غلبه می‌یابد» (نقل از ژیزک^۲، ۱۴۰۱: ۶۱).

نویسندگان پژوهش حاضر تمام تلاش خود را به کار بستند تا تجربه‌های برآمده از بسترهای متنوع زیست اجتماعی را در حوزه موضوعی طلاق استخراج و نمودی از آن را به منظور شناخت بهتر ارائه کنند؛ بنابراین، نه مدعی حل تمام مسئله طلاق هستند و نه تعمیمی گسترده را مدنظر دارند. دست کم اگر این نوشتار بتواند حساسیتی نظری در مورد موضوعات جدید حوزه طلاق ایجاد کند، به نظر کارکرد درستی داشته است.

منابع

- افراسیابی، حسین، برزیده، کسری و جوادیان، سیدرضا (۱۳۹۹). سازگاری پرنوسان در تعاملات اجتماعی بیماران سرطانی؛ مطالعه کیفی در شهر اهواز. جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۱(۱)، ۱-۱۶.
- ایتزن، دی استنلی، باکازین، ماکزین و اسمیت، کلی ایتزن (۱۳۹۶). ترجمه هوشنگ ناییبی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر، ارتباطات.
- آرمند، محمدعلی و اژدری، آرام (۱۳۹۷). زندگی زنان پس از طلاق با رویکردی کیفی (مطالعه موردی: شهرستان شاهین دژ). مجله پژوهش‌های جامعه‌شناختی، ۱۲(۳)، ۲۵-۸.
- باومن، زیگمونت (۱۳۸۴). عشق سیال؛ در باب ناپایداری پیوندهای انسانی. ترجمه عرفان ثابتی، تهران: ققنوس.
- باهوش، سمانه، قدرتی، شفیعه و قدرتی، حسین (۱۴۰۱). مطالعه رابطه بیگانگی و گرایش به طلاق در میان زنان شهر مشهد. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱۷(۳۳)، ۳۹۴-۳۶۵.
- بهشتیان، محمد و عبدی، فاطمه (۱۴۰۱). بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی و صمیمیت به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های میل به طلاق در زنان ساکن شهر تهران. پژوهش‌نامه زنان، ۱۳(۳۹)، ۸۹-۷۱.
- خبرگزاری فارس (۱۰۴۱، ۱۰ بهمن). «رقابت تنگاتنگ ازدواج و طلاق در کشور/ تهران در صدر همه آمارها». قابل دسترس در <https://www.farsnews.ir/news/14011109000744>.
- دهبانی‌پور، رضا، خرم‌پور، یاسین و شیخی، عنایت (۱۳۹۷). بررسی تجربی تأثیر رسانه‌های ارتباط جمعی در گسترش عناصر فرهنگی پست‌مدرنیسم (مطالعه موردی جوانان شهر یزد). دوفصلنامه رسانه و فرهنگ پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۸(۲)، ۹۹-۱۲۵.
- زارع، بیژن، سراج‌زاده، سیدحسین، حبیب‌پورگتایی، کرم، مداحی، جواد (۱۳۹۹). زیست مجردی

1. Gilles Deleuze

2. Slavoj Žižek

- جوانان: مسئله‌ای اجتماعی-فرهنگی (رویکردی تحلیلی مبتنی بر آرای ژان بودریار و ریچارد سینت). مسائل اجتماعی ایران، ۱۱(۲)، ۹۷-۱۲۳.
- ژینک، اسلاوی (۱۴۰۱). اسپینوزا، کانت، هگل. ترجمه نوید گرگین، تهران: شب خیز.
- سیدمن، استیون (۱۳۹۱). کشاکش آرا در جامعه‌شناسی. ترجمه هادی جلیلی، تهران: نی.
- شریفی ساعی، محمدحسین (۱۴۰۲). پیامدهای خیانت زناشویی در ایران؛ مطالعه فراترکیب. پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۲(۲۲)، ۲۰۴-۱۶۵.
- شریفی ساعی، محمدحسین و آزادارمکی، تقی (۱۴۰۰). عوامل شکل‌گیری خیانت زناشویی در ایران؛ مطالعه فراترکیب. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۲(۲)، ۷۴-۳۳.
- عباس‌زاده، محمد، سعیدی عطایی، حامد و افشاری، زهرا (۱۳۹۴). «مطالعه برخی عوامل جریان مدرنیته مؤثر بر گرایش زنان به طلاق» (مورد مطالعه: زنان متأهل شهر زنجان). پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۴(۱)، ۲۵-۴۴.
- فولادیان، مجید، برادران کاشانی، زهرا و دیاری، مرتضی (۱۴۰۰). تحلیل جامعه‌شناختی فرایندهای بروز رابطه فرزندناشویی (مورد مطالعه: زنان و مردان متقاضی طلاق در شهر مشهد). فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۰(۱)، ۱-۳۷.
- کالویانف، رادوستین (۱۳۹۸). هگل، کوژو، لکان: دگردیسی‌های دیالکتیک. ترجمه احسان کریمخانی، تهران: علمی و فرهنگی.
- گریمالدی، نیکلا (۱۳۹۹). انسان پاره‌پاره. ترجمه عباس باقری، تهران: نی.
- گلن، وارد (۱۳۹۶). پست‌مدرنیسم. ترجمه قادر فخرزنجبری و ابوذکریمی، چاپ ششم، تهران: ماهی.
- مداحی، جواد، زارع، بیژن، سراج‌زاده، سیدحسین و حبیب‌پورگتابی، کرم (۱۴۰۰). مسئله تجرد: سوژه و زیست‌جهان نوپدید دختران شهر تهران. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۲(۱)، ۴۳-۷.
- یاری‌نسب، فاطمه و امینی، کامروز (۱۳۹۹). میزان و نوع خشونت خانگی در زنان متقاضی طلاق مراجعه‌کننده به سازمان پزشکی قانونی شهرستان بویراحمد. مجله پزشکی قانونی ایران، ۲۵(۴)، ۳۹-۴۴.
- کسلر، دیرک (۱۳۹۴). نظریه‌های روز جامعه‌شناسی، از ایزنشات تا پسامدرن‌ها. ترجمه کرامت‌الله راسخ، تهران: آگه.
- لش، اسکات (۱۳۹۶). جامعه‌شناسی پست‌مدرنیسم. ترجمه شاپور بهبهان، تهران: ققنوس.
- مستدام، زهرا، رضایی، شریف‌علی و صرامی، حمیدرضا (۱۴۰۲). تجربه زیسته زنان متقاضی طلاق با همسر وابسته به مواد: یک مطالعه پدیدارشناسی. فصلنامه علمی اعتیادپژوهی، ۱۷(۷۰)، ۷۸-۵۵.
- Agbo, B. O., Agbo, C. C. & Gloria, C. (2023). Effect of Digital Infidelity in Marital Communication among Couples in Enugu Metropolis. *International Journal of Media, Security & Development (IJMSD)*, 8:1.
- Amarsanaa, K., Kovács, M. & Rác, J. (2024). "I established a life; I can re-establish it again": Lived experiences of intimate partner violence in Mongolia. *Acta psychologica*, 242, 104118.
- Bozoyan, C. & Schmiedeberg, C. (2023). What is infidelity? A vignette study on norms and attitudes toward infidelity. *The Journal of Sex Research*, 60(8), 1090-1099.
- Chang, M. (2024). Changing marital transitions and homeownership among young

- households. *Review of Economic Dynamics*, 52, 46-63.
- DePoy, E. & Gitlin, L. (2005) *Introduction to Research: Understanding and Applying Multiple Strategies*. Michigan: Mosby.
 - Hartarto, R. B. & Hajar, I. (2024). Television Viewing and Divorce in Indonesia: Evidence from Macro Data. *Journal of Population and Social Studies [JPSS]*, 32, 1-13.
 - HI Rehim, M. KS Alshamsi, W. & Kaba, A. (2020). Perceptions of divorcees towards factors leading to divorce in UAE. *Journal of Divorce & Remarriage*, 61(8), 582-592.
 - Merriam, S. (2009) *Qualitative Research: a Guide to Design and Implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
 - Kadiradjieva, L. & Alekseeva, V. S. (2023). Relationship Dissatisfaction and Other Risk Factors for Divorce on the Example of Norway. *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching*, 16, 35-37.
 - Maurya, P. (2024). Family Court Roles and Authorities in Addressing Domestic Violence in India. *Idealistic Journal of Advanced Research in Progressive Spectrums (IJARPS)* eISSN-2583-6986, 3(01), 8-12.
 - Moumen, A., Shafqat, A., Alraquad, T., Alshawarbeh, E. S., Saber, H. & Shafqat, R. (2024). Divorce prediction using machine learning algorithms in Ha'il region, KSA. *Scientific Reports*, 14(1), 502.
 - Munyoki, D. M., Katola, M. T., Michael, T. & Mwaura, P. (2023). Factors Influencing Sexual Infidelity among the Married in Africa Inland Church-Kitui County, Kenya. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 7(4), 714-721.
 - Parker, G., Durante, K. M., Hill, S. E. & Haselton, M. G. (2022). Why women choose divorce: An evolutionary perspective. *Current Opinion in Psychology*, 43, 300-306.
 - Pathak, A. (2020). Crimes against women as a correlate of incidents of Divorce in India. *International Journal of Multidisciplinary and Current Research*, 8, 397-408.
 - Patoari, M. M. H. (2020). Socio-Economic and Cultural Causes and Effects of Increasing Divorce Rate by Women in Bangladesh: A Critical Analysis. *Asian Journal of Social Science Studies*, 5(1), 21.
 - Rokach, A. & Chan, S. H. (2023). Love and Infidelity: Causes and Consequences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(5), 3904.
 - Karina, I. & Banjarnahor, J. W. (2024). Domestic Violence Permitted by Husband Against Wife from a Criminological Perspective. *Anayasa: Journal of Legal Studies*, 1(2), 64-78.
 - Kessler, Dirk (2014), *Current Sociological Theories, from Eisenshot to Postmoderns*, translated by Kazamatullah Rasakh, Tehran: Age Publishing House.
 - Sennett, Richard (2002a). *Respect in a World of Unequality*. New York (Dt. *Respekt im Zeitalter der Ungleichheit*. Berlin.
 - Sennett, Richard (2002b). *Amerika und die Macht des Scheiterns*. Richard.

References (in Persian)

- Abbaszadeh, M., Saeidi Ataei, H. & Afshari, Z. (2015). A Study of Some Modernity's Factors Effective on Women's Tendency toward Divorce (Research Subjects: Married Women in Zanjan). *Strategic Research on Social Problems*, 4(1), 25-44.
- Afrasiabi, H., Barzideh, K. & Javadian, S. R. (2020). Fluctuate Accommodation in Social Interaction by Cancer Patients; a Qualitative Study in Ahwaz. *Journal of Applied Sociology*, 31(1), 1-16.
- Armand, Mohammadali and Azhdari, Aram (2017). Women's life after divorce with a qualitative approach (case study: Shahin Dej city). *Journal of Sociological Research*, 12(3), 8-25.
- Bahoosh, S., Ghodrati, S. & Ghodrati, H. (2022). Relationship between Alienation and the Tendency to Divorce among Women in the City of Mashhad. *Journal of Population Association of Iran*, 17(33), 365-394.
- Bauman, Zygmunt (2004), *Liquid Love; about the instability of human bonds*. Translated by Irfan Sabeti, Tehran: Qaqnoos.
- Beheshtiyani, M. & Abdi, F. (2022). The relationship between personality traits and intimacy as predictors of divorce tendency in women living in Tehran. *Women Studies*, 13(39), 71-89.
- Dehbani pour, R., khorampour, Y. & sheykhi, E. (2019). Experimental investigation of the influence of mass media in promoting cultural elements of postmodernism: Case Study: Youth Yazd. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*, 8(2), 99-125.
- Fars news agency, <https://www.farsnews.ir/news/14011109000744>.
- Fouladiyan, M., BaradaranKashani, Z. & Dayyari, M. (2021). Qualitative study of forming extra marriage affairs (Case Study: Women and men Divorce applicant in Mashhad). *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 10(1), 1-37.
- Glenn, Ward (2016). *Postmodernism*. Translated by Qadir Fakhr Ranjbari and Abuzar Karmi, 6th edition, Tehran: Mahi Publications.
- Grimaldi, Nicola (2020), *Man in pieces*, translated by Abbas Bagheri. Tehran: Ney.
- Itzen, D. Stanley, Bakazin, Makzin & Smith, Kelly Itzen (2016), Translated by Houshang Naybi, Culture, Art, Communication Research Institute.
- Kaloyanov, Radostin (2018), *Hegel, Cojou, Lacan: Dialectic Metamorphoses*, translated by Ehsan Karimkhani, Tehran: Scientific-Cultural Publications.
- Maddahi, J., zare, B., Serajzadeh, S. H. & Habibpour Gotabi, K. (2021). The Problem of Celibacy: The Emerging Subject and New Life among Girls in Tehran. *Journal of Social Problems of Iran*, 12(1), 7-43.
- Mostadam, Zahra, Rezaei, Sharif Ali & Sarami, Hamid Reza (2023). The lived experience of women applying for divorce with a drug-addicted husband: a phenomenological study, *Scientific Addiction Research Quarterly*, 17(70), 55-78.
- Moumen, A., Shafqat, A., Alraqad, T., Alshawarbeh, E. S., Saber, H. & Shafqat,

- R. (2024). Divorce prediction using machine learning algorithms in Ha'il region, KSA. *Scientific Reports*, 14(1), 502.
- Seidman, Steven (2010). *Conflict of Votes in Sociology*, Translated by Hadi Jalili, first edition, Tehran: Ney.
- Sharifi Saei, M. H. & Azad Armaki, T. (2022). The Factors of Marital Infidelity in Iran; A Qualitative Meta-Synthesis. *Journal of Social Problems of Iran*, 12(2), 33-74.
- Sharifi Sa'i, Mohammad Hossein (2023). Consequences of marital infidelity in Iran; Metacomposite study. *Contemporary Sociological Research*, 12(22), 165-204.
- Yarinassab F, Amini K. (2020). Prevalence and Types of Violence against Women Seeking Divorce Referred to the Forensic Medicine Organization; a Case Study of Boyer-Ahmad County. *Iran J Forensic*, 25(4), 39-44.
- Lesh, Scott (2016), *Postmodern Sociology*, translated by Shapour Behbahan, Tehran: Qognos.
- Zhinapour, M. & Baharlouei, M. (2020). Escaping the marital life poor circuit: Exploring the meaning and process of infidelity formation. *Journal of Social Problems of Iran*, 10(2), 179-200.
- Žižek, Slavi (2022). *Spinoza, Kant, Hegel*, translated by Navid Gergin, Tehran: Shabkhiz Publishing House.
- Zare, B., Serajzadeh S. H., Habibpour Gotabi K. & Maddahi, J. (2020). Single youth life: a socio-cultural problem (An analytical approach based on the views of Jean Baudrillard and Richard Sennett). *Social Problems of Iran*. 11(2), 97-123.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی